

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему: Соціально-психологічні чинники адаптації першокласників в умовах нової української школи

Виконав: студент II курсу, групи 8.0538-з

спеціальності: 053 психологія

освітньої програми: 053 психологія

Лисенко Олександра Юріївна

Керівник: к.психол.н., доцент кафедри психології

Грединарова О.М.

Рецензент: к.психол.н., доцент кафедри

психології Пономаренко О.В.

Запоріжжя
2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет _____
 Кафедра _____
 Рівень вищої освіти _____
 Спеціальність _____
 (код та назва)
 Освітня програма _____
 (код та назва)
 Спеціалізація _____
 (код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
 « _____ » _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ (СТУДЕНТЦІ)**

 (прізвище, ім'я, по батькові)

1 Тема роботи (проекту) _____

керівник роботи _____,
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від « _____ » _____ 20__ року № _____

2 Строк подання студентом роботи _____

3 Вихідні дані до роботи _____

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5 Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6 Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада	Підпис, дата
--------	------------------------------	--------------

	консультанта	завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Студент _____
(підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту) _____
(підпис) _____ (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис) _____ (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 94 с., 10 таблиць, 52 джерела, 2 додатка.

Об'єкт дослідження: процес адаптації першокласників.

Предмет дослідження: соціально-психологічні чинники адаптації першокласників в умовах нової української школи.

Мета: дослідити соціально-психологічні чинники успішної адаптації першокласників в умовах нової української школи.

Гіпотеза: соціально-психологічні чинники адаптації такі як: особистісно – комунікативна, мотиваційна готовність; високий рівень зацікавленості батьків, цілеспрямованості виховання; фізіологічна адаптація, безпосередньо впливають на успішність адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.

Методи дослідження:

- 1)Теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури;
- 2)Емпіричні: психолого-педагогічний експеримент, спостереження, методики діагностичного дослідження адаптації, анкетування, порівняльний аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше теоретико – емпіричним шляхом було встановлено, що успішна адаптація дитини до школи залежить від допомоги батьків та вчителів.

Результати дослідження соціально-психологічних чинників адаптації першокласників в умовах нової української школи можуть бути використані для написання статтів для батьків які мають дітей 6-7 років, та вчителів які вчать дітей 1 класу, також можуть використовуватись шкільними психологами.

МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, АДАПТАЦІЯ, ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ, НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. Аналіз особливостей процесу адаптації першокласників до школи.....	9
1.1. Поняття адаптації.....	9
1.2. Особливості процесу адаптації першокласників у сучасних умовах навчання.....	15
1.3. Функції готовності як фактор розвитку адаптації.....	28
РОЗДІЛ 2. Дослідження соціально-психологічних чинників адаптації першокласників в умовах нової української школи.....	34
2.1. Чинники соціально-психологічної готовності до навчання першокласників в умовах нової української школи	34
2.2. Методи, методики і процедура дослідження.....	37
2.3. Результати дослідження та їх інтерпретація.....	38
РОЗДІЛ 3. Корекційна робота для успішної адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.	80
3.1. Успішна адаптація та дезадаптація першокласників до навчання в умовах нової української школи.....	80
3.2. Рекомендаційна і корекційна програма успішної адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.....	79
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність дослідження: Нова українська школа - це головна реформа Міністерства освіти і науки, розпочата в останні роки і запланована на десятиліття вперед. Її ключова мета - створити школу, «в якій буде приємно вчитися і яка буде давати учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх в життя».

Коли дитина вступає до першого класу змінюється його життя все починає підпорядковуватися навчанню, шкільним справам, школі.

Адаптація – важливий етап в житті маленьких школярів, тому що саме в цей період життя першокласник освоює і приймає шкільні норми, формується інтерес до шкільного навчання, з'являється віра в свої сили, діти стають дорослішими.

Процес адаптації в сучасних умовах навчання є для дитини досить складним, так як змінюється умови його існування і маленькому першокласнику досить важко перелаштуватися на інший спосіб життя.

Починаючи з першого тижня навчання діти поступово віддаляються від батьків, але постійно відчують потребу у допомозі і підтримці дорослої людини.

Склад сім'ї, стосунки з батьками та взаємини між членами сім'ї мають значний вплив на учня. Коли дитина вступає до першого класу в батьків з'являється новий статус – батьки першокласника, а також й ті проблеми, що вирішують батьки разом з дитиною, і радощі успіху, які вони переживають разом. Досить часто в розмові з батьками учнів 1 класу вони говорять, що разом з дитиною пішли до 1 класу. Це свідчить про те, що всі труднощі є спільними між першокласниками і їх батьками.

Також разом батьки і діти переживають перші шкільні труднощі — адаптація дитини до навчання в школі. Як правильно допомогти їх подолати. Як порозумітися з учителем і однокласниками. Що треба робити для того, щоб

першокласник не втратив інтерес до навчання. На всі ці питання ми спробуємо дати відповідь в нашій дипломній роботі. Для цього ми дамо батькам рекомендації, що треба робити для того щоб ваша дитина без труднощів адаптувалася до навчання в сучасних умовах навчання в школі і як разом з дитиною долати складні ситуації в пристосуванні.

Об'єкт дослідження: процес адаптації першокласників.

Предмет дослідження: соціально-психологічні чинники адаптації першокласників в умовах нової української школи.

Мета: дослідити соціально-психологічні чинники успішної адаптації першокласників в умовах нової української школи.

Гіпотеза: соціально-психологічні чинники адаптації такі як: особистісно – комунікативна, мотиваційна готовність; високий рівень зацікавленості батьків, цілеспрямованості виховання; фізіологічна адаптація, безпосередньо впливають на успішність адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.

Завдання дослідження:

1) Розкрити поняття адаптації і як саме першокласники адаптуються до навчання в умовах нової української школи.

2) Охарактеризувати основні етапи, фактори, механізми, труднощі адаптації першокласників до навчання в школі.

3) За допомогою різних методик дослідити рівень готовності дітей до навчання в першому класі.

4) Запропонувати корекційну або рекомендаційну програму.

Методи дослідження:

1) Теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури;

2) Емпіричні: психолого-педагогічний експеримент, спостереження, методики діагностичного дослідження адаптації, анкетування, порівняльний аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше теоретико – емпіричним шляхом було встановлено, що успішна адаптація дитини до школи залежить від допомоги батьків та вчителів.

Практичне значення роботи визначається тим, результати дослідження соціально – психологічних чинників адаптації першокласників в умовах нової української школи можуть бути використані для написання статтів для батьків які мають дітей 6-7 років, та вчителів які вчать дітей 1 класу, також можуть використовуватись шкільними психологами.

Надійність і вірогідність результатів дослідження для дослідження обрано 30 батьків з дітьми, тобто 60 чоловік, по їхнім даним які ми отримали під час проведення методик визначено як саме впливають соціально – психологічні чинники на адаптацію першокласників в умовах нової української школи.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКОЛИ

1.1. Поняття адаптації

Декілька останніх років явище дезадаптації у першокласників стало предметом багато чисельних медичних, психофізіологічних і психологічних досліджень. Дослідження проведені в масових школах виявили ознаки дезадаптації без виражених невротичних порушень у багатьох першокласників. Відомо, що особливо чутливими у відношенні до розвитку стану дезадаптації маленьких школярів є критичні періоди зміни умов виховання і навчання [1].

У нашому суспільстві за таких умов дуже гостро постає проблема соціальної адаптації та збереження психічного здоров'я особистості. Система виховання та освіти вимагає суттєвих змін методики, цінностей та змісту підготовки нової генерації до життя. Саме тому проблема адаптації першокласників до навчання в школі у сучасних умовах є актуальна і потребує уваги зі сторони психологів, учителів і батьків.

Коли дитина йде до школи для неї це переломний момент. Він пов'язаний з новим типом стосунків з однолітками, новими формами діяльності. У першокласника повинно сформуватися усвідомлення свого нового статусу – школяра, учня. Діти люблять гратися і не люблять навчатися. В них потрібно сформувати потребу вчитися, а відтак – працювати. Привчити дитину до думки, що роботи можна уникнути, що все можна робити будь-як, без зусиль – означає нівечити її характер. Період входження дитини в шкільне життя називається періодом соціально-психологічної адаптації дитини до нових умов. І дуже важливо, щоб у цей період, такий нелегкий для малюка, були поруч досвідчені, обізнані дорослі [2].

А саме успішна адаптація до шкільного життя є предметом дослідження багатьох авторів. Проблемі готовності до шкільного навчання приділяється значна увага в методологічних, теоретичних експериментальних і прикладних дослідженнях педагогів, психологів, фізіологів: Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Н.І. Уткіної, З.І. Калмикової, Г.Г. Кравцової, Р.В.Овчарової, Н.Г. Салміної, Д.Б.Ельконіна та інших.

На їхню думку дитина, що вступає до школи повинна бути у фізіологічному і соціальному відношеннях, також вона повинна досягнути певного рівня розумового і емоційно-вольового розвитку [3].

Є.Є.Кравцова, Т.Т.Кравцов, у своїх дослідженнях розглядають систему взаємовідносин дитини з оточуючим світом і виділяють показники психологічної готовності дитини до школи, пов'язані з розвитком різних видів відносин дитини: ставлення до дорослого, ставлення до ровесника, ставлення до самого себе [21].

Дослідники проблеми готовності дитини до навчання в першому класі вважають за необхідне проводити своєчасну діагностику психологічної готовності школяра як один із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи, в навчанні і розвитку. Адже шкільна дезадаптація настає або у випадку психологічного недорозвинення дитини, або за наявності індивідуальних особливостей [5].

Отже, діагностика готовності дитини до навчання в школі є одним із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи в навчанні й розвитку дітей.

Також не менш важливе значення має фізіологічна адаптація. Сучасна школа турбується станом здоров'я учнів. І це справедливо. Адже саме у школі дитина проводить 70% часу свого активного життя протягом 10-12 років. За даними поглиблених медичних оглядів школярів нервово-психічні розлади та різного роду відхилення від норми виявляються майже у половини обстежених. Дослідники вважають, що 20-40% негативних впливів пов'язані зі школою. Понад 80% першокласників мають психофізіологічні відхилення, а близько

10% мають першокласники граничні порушення психічного здоров'я. Ця статистика змушує нас задуматися про стан здоров'я молодших школярів, рівень їхнього особистісного розвитку. Вчителі, психологи та медичні працівники повинні приділяти цій проблемі максимум уваги [7].

Таким чином, фізіологічна адаптація молодших школярів є однією з найскладніших проблем психолого-педагогічної науки та навчально-виховної практики.

Деадаптація молодших школярів, яка заважає соціалізації дитини, гармонійному розвитку особистості, перешкоджає подальшій успішності у навчанні, загальній соціально-психологічній адаптації. Тому знаходження шляхів, подолання шкільної деадаптації є важливою проблемою теорії психологічної науки і педагогічної практик [8].

Саме поняття адаптація – це звикання, пристосування до нових умов життя.

Психічна адаптація – це процес взаємодії особистості із середовищем, в якому особистість повинна враховувати особливості середовища, й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значимих ланцюгів. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку та використанні адекватних способів задоволення основних потреб [11].

Коли навколишнє середовище виявляє до людини вимоги, а деякі з них важко адаптуються в силу їх особистісних чи вікових особливостей, то в них може розвинутих відчуття соціальної, психічної і соматичної напруги, а це загроза деадаптації.

Деадаптація – формування неадекватних механізмів пристосування людини до умов навколишнього середовища, порушень в поведінці, конфліктних відносин, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, негармонійний розвиток особистості [13].

Зараз однією з важливих проблем сучасної системи освіти є проблема розвитку адаптаційних можливостей особистості і профілактика деадаптації, а

також критичні періоди психічного розвитку. Особлива увага звертається на дітей молодшого шкільного віку. Найважливішим є те, що процес звикання до шкільного життя та його умов є складним. Одні діти проходять цей процес легко без психічних травм, а інші важко з чого і впливає проблема “шкільної дезадаптації”.

Шкільна дезадаптація – це втрата дитиною навчальної мотивації, низька успішність, конфліктність у спілкуванні з учителями й однолітками. Схильність до асоціальної поведінки, низька самооцінка, домінування негативного емоційного напруження.

Щоб могли захистити і підтримати дітей молодшого шкільного віку необхідно усвідомлювати важливість не лише функцій постачальника інформації для розуму, а й оберега, на який можна покласти, на якого дитина може розраховувати у плінні життя. Підтримка дорослого – це важливий гарант гармонійного входження малюка у шкільного життя. Адаптація – це пристосування дитини до умов та вимог нового середовища. Її результатом є пристосованість як особистісна, що виступає показником життєвої компетентності дитини, її здатності орієнтуватися та впливати на довкілля [12].

Термін “Шкільна адаптація” використовується для опису різних проблем і труднощів, що виникають у школі. З цим поняттям пов’язують відхилення в навчальній діяльності – утруднення в навчанні, конфлікти з однокласниками, неадекватну поведінку. Цілком природно, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптивності повинне бути спрямоване на усунення причин, що її викликають [17].

Адаптація висуває високі вимоги до власних сил дитини. Якщо вчитель готовий здійснювати догляд за душею малюка, орієнтується в законах психічного розвитку молодшого школяра, сповідує особистісно орієнтовану модель освіти, можна сподіватися, що особливих проблем із звиканням до школи немає. Але в більшості проблема адаптації все-таки є.

Адаптація біологічна – пристосування організму до фізичних умов (температури, тиску, вологості, освітлення, запахів, звуків та змін у власному організмі).

Життя наше плинне, суперечливе, малопередбачуване: не встиг пристосуватися відчутти стабільність існування, як трапляється таке, що докорінно змінює плани, суттєво впливає на самопочуття, змушує пристосовуватися до нового й незвичного.

Не стає винятком і шкільне життя. Воно на кожному кроці ставить вимоги до компетентності дитини, її гнучкості, вміння виділяти головне і другорядне здатності до даного пристосовуватися, а іншому чинити опір, відстоюючи не передбачувані ситуації, проблеми, що потребують вирішення і випробовують дитину на вміння приймати самостійно рішення, надавати чомусь-комусь перевагу, відмовляти у прихильності, відстоювати власну точку зору.

Адаптація соціальна – це інтегративний показник стану дитини який відображає здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, ставиться до людей, подій вчинків, спілкуватися вчитися, працювати, відпочивати регулювати поведінку відповідно до сподівань інших [27].

Соціальна адаптація (адаптивна діяльність) містить сукупність усіх видів діяльності, що відбуваються одночасно. З одного боку, це зумовлене орієнтувальними потребами пізнання змін у предметній діяльності, встановлення з цією метою необхідних емоційних контактів і відносин, а також оцінювання на підставі цього особистої та суспільної значущості змін, що відбулися. З іншого боку, це здійснювана в діалектичній єдності з оцінковою діяльністю (та на її основі) корекція поведінки особистості та її предметної діяльності, пов'язаної з перетворенням навколишнього середовища.

Із розуміння єдності орієнтувальної та предметної діяльності логічно впливає пояснення утруднень у соціальній адаптації, що відбувається на сучасному етапі науково-технічної революції. Масштаби, тип і значущість перемін, що відбувається, спричинюють утруднення в пізнанні та оцінюванні

особистістю суспільної значущості цих перемін. А також у виробленні програми адекватної корекції взаємодії особистості та середовища. Допомогти подолати ці утруднення покликані освіта й виховання [28].

Біологічна організація людини є тією основою, на якій будується як психічна, так і соціальна діяльність людини, у тому числі й адаптивна. Водночас сама біологічна адаптація або виникає під впливом спадкового механізму людини, що підкріплюється психічною адаптацією, або мотивується психікою людини в процесі відповідної адаптації. І в тому, і в іншому разі причини, що детермінують як біологічну, так і психічну адаптацію, мають соціально зумовлений характер – зміни соціальної дійсності. Крім того, й сама людина є продуктом соціальних відносин. Іншими словами і біологічна, і психологічна адаптація – явище соціально зумовлені, і в цьому розумінні їх можна назвати “соціально-біологічна”, “соціально психологічна”. Причому детерміновані соціальними причинами явища обох видів адаптації мають соціальний характер. З таких позицій соціальна адаптація (у широкому розумінні), що містить зумовлені біологічну та психологічну адаптації, а також власне соціальну, є ні чим іншим, як адаптацією людини в цілому.

З урахуванням того, що завдяки успішній соціалізації можна забезпечити такий розвиток та взаємодію людини та суспільства, що найбільшою мірою спрямовані на самореалізацію індивіда забезпечення взаємодії між людьми шляхом соціальних ролей, а також збереження суспільства передаванням новим членам цінностей та взірців поведінки, роль виховання можна визначити такими функціями:

1. Разом з іншими інститутами соціалізації сприяти створенню в суспільстві умов для успішного розвитку соціалізації.

2. У результаті виховання є одним з найважливіших засобів реалізації та оптимізації процесу соціалізації, як цілеспрямоване керування процесом розвитку особистості [22].

Воно частина процесу соціалізації, що відбувається під певним педагогічним контролем. Створення умов для цілеспрямованого

систематичного розвитку людини як суб'єкта діяльності, як особистості та індивідуальності й становить те головне, що надає вихованню гуманістичного характеру.

Соціалізація ж, у свою чергу, прилучаючи індивіда до соціокультурних цінностей, створює практичне середовище духовний та предметний простір виховання, надаючи тим самим вихованню реального життєвого змісту.

На завершення підкреслимо, що адаптивно-розвиваюча модель соціалізації спирається на знання про соціальні механізми адаптації людини, критерії та методику оцінювання ефективності її розвитку. Регулярні конкретно-соціологічні виміри результативності розвитку адаптації дають змоги коригувати розвиток процесу соціалізації [30].

Адаптація молодших школярів є складним соціально зумовленим явищем, для якого характерна діалектично суперечлива єдність трьох рівнів адаптивної поведінки дитини: біологічного, психологічного та соціального при подвійній визначальній ролі останнього.

Адаптація є спричиненою змінами у взаємодії дитини із навколишнім середовищем діяльністю, пов'язаною з оптимізацією цієї взаємодії за допомогою виконуваної на основі оцінювання характеру змін корекції поведінки дитини та навколишнього середовища.

Отже, адаптація є складовим елементом механізму соціалізації, що відбувається як сукупність адаптацій до різноманітних життєвих ситуацій, під час яких нагромаджується соціальний досвід, засвоюються норми та цінності. Кожна адаптація збагачує соціальний досвід, полегшує подальшу адаптацію дитини [37].

1.2. Особливості процесу адаптації першокласників у сучасних умовах навчання

Нова українська школа (НУШ) - це головна реформа Міністерства освіти і науки, розпочата в останні роки і запланована на десятиліття вперед.

Її ключова мета - створити школу, «в якій буде приємно вчитися і яка буде давати учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх в житті».

Тепер головне завдання для учнів українських шкіл - опанувати за 12 років навчання не тільки окремими предметами, скільки так звані «компетентностями». Їх перелік наступний:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися іноземними мовами і рідною (якщо він відрізняється від державного);
- математична компетентність;
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- вміння навчатися протягом життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, благополуччя і здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав та можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість і фінансова грамотність.

Кожна з таких компетенцій - це комбінація знань, умінь, навичок, способу мислення, а також поглядів і цінностей. При цьому в рамках одного шкільного предмета учні - в залежності від форми подачі того чи іншого матеріалу - можуть опанувати відразу декількома компетенціями.

У МОН України сподіваються, що вони допоможуть випускникам шкіл успішно соціалізуватися, почати професійну діяльність або продовжити навчання.

«Формується ядро знань, на яке будуть накладатися вміння цими знаннями користуватися, цінності та навички, які знадобляться випускникам української школи в професійній і приватного життя», - йдеться в офіційній концепції нової української школи.

Зокрема, Нуш повинна сформувати у школярів такі вміння:

- читати з розумінням
- висловлювати власну думку усно і письмово
- мислити критично і системно
- логічно обґрунтовувати свою позицію,
- бути творчими та ініціативними
- конструктивно керувати емоціями
- оцінювати ризики
- приймати рішення
- вирішувати проблеми
- співпрацювати з іншими людьми.

Учням першого класу нової української школи не дають домашніх завдань. А час на їх виконання в інших класах молодшої школи обмежена: школярі другого класу повинні витратити на домашнє завдання не більше 45 хв, третьокласники - не більше 1 год і 10 хв, учні четвертого класу - не більше 1 год і 30 хв.

У перших двох класах Нуш учні не отримують оцінок в балах взагалі - такий спосіб оцінювання з'являється лише з третього класу.

Вимоги які ставить нова українська школа потребують адаптації першокласників та звикання до нової системи.

Шкільна адаптація перебуває в тісному взаємозв'язку з соціальною, психологічною і педагогічною адаптаціями, особливо для першокласників

Стан здоров'я школярів є одним із головних критеріїв перебігу адаптації.

Процес фізіологічної адаптації дитини до школи можна розділити на кілька етапів або періодів, кожен із яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруження функціональних систем організму. Те, як проходить цей процес, які зміни в організмі дитини наявні при адаптації до школи, протягом багатьох років вивчали спеціалісти в галузі медицини (М.В. Антропова, М.М. Кольцова,

О.Г. Хрипкова) [41]. Ці комплексні дослідження включали вивчення показників вищої нервової діяльності, розумової працездатності, стану серцево-судинної системи, системи дихання, ендокринної системи, стану здоров'я, успішності, режиму дня, навчальної активності на уроках. Таке комплексне і всебічне вивчення змін, що відбуваються в організмі, поряд з оцінкою стану здоров'я та найважливіших педагогічних аспектів навчання дало можливість отримати достатньо повну картину процесу адаптації.

Виділяють три основних етапи адаптації.

Перший етап – орієнтовний, коли у відповідь на весь комплекс нових впливів, пов'язаних із початком систематичного навчання бурхливо реагують усі системи організму. Ця “фізіологічна буря” триває два-три тижні. На цьому етапі організм дитини витрачає все, що в нього є, та іноді і “бере у борг”, що свідчить про надзвичайно високу “ціну” плати за цей період. Тому вчителю важливо пам'ятати про дану особливість.

Другий етап – “буря” вгамовується, “ціна” знижується. Помітне нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить певні отримані (або близькі до отриманих) варіанти реакцій на ці впливи.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування. Коли організм знаходить найбільш оптимальні варіанти реагування на навантаження, які вимагають меншої напруги всіх систем. Яку б роботу не виконував школяр, чи то розумова робота із засвоєнням нових знань, чи то статистичне навантаження,

чи то психологічне навантаження спілкування у великому колективі, кожна із систем організму повинна відреагувати своїм напруженням, своєю роботою. Тому чим більша напруга буде “видавати” кожна система, тим більше ресурсів витратить організм. Але можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривала, напружена пов’язана з ним утома і перевтома можуть завдавати значні шкоди здоров’ю дитини [48].

Розгляд фізіологічних аспектів адаптації дає можливість здійснювати управління процесом навчання, сприяє розумінню вчителем можливості уникнення надмірної інтенсифікації навчальної праці. Відповідно до цього необхідно будувати весь педагогічний процес так, щоб не завдавати збитків здоров’ю кожної дитини. Не слід також забувати, що готовність дітей до систематичного навчання різна, різний стан їхнього здоров’я, отже, процес адаптації до школи в кожному окремому випадку буде різним.

Тривалість усіх трьох фаз адаптації 5-6 тижнів, причому найбільш складним є період між першим і четвертим тижнем.

Що ж відбувається в організмі дитини в перші дні навчання? М.М.Безруких, С.П. Єфімова [33] зазначають, що передусім – спостерігається низький рівень і нестійкість працездатності, дуже високий рівень напруження серцево-судинної системи, симпатоадреналової системи організму між собою. Тільки на 5-6 тижні спостерігається стабілізація показників працездатності, знижується напруження головних систем організму, що забезпечують життя людини, тобто настає відносно стійке пристосування до всього комплексу навантажень, пов’язаних із навчанням. Дослідники М.М.Безруких і С.П. Єфімова звертають особливу увагу на залежність процесу адаптації до школи від стану здоров’я адаптації до нових умов життя буде відбуватися по різному [33].

Велике значення мають такі фактори, як особливості життя дитини в школі (наскільки різко відрізняється звичайний для неї режим від шкільного). Безумовно, першокласники, які відвідували раніше дитячий садок, значно

легше адаптуються до школи, ніж “домашні”, які не звикли до тривалого перебування в дитячому колективі й режиму дошкільного закладу.

Одним із головних критеріїв, що характеризують перебіг адаптації до систематичного навчання, є стан здоров'я дитини і зміна його показників під впливом навчального навантаження. Існують показники, за якими вчитель і батьки можуть визначити порушення стану здоров'я. Одним із важливих показників, який легко контролюється, є маса тіла. Ще один дуже інформативний показник артеріальний тиск.

Режим навчальних занять і ступінь навчального навантаження насамперед впливає на стан нервової системи дітей. У дітей із певними порушеннями нервово-психічної системи дуже важко проходить адаптація до школи. Практика показує, що протягом першого півріччя погіршення нервово-психічного стану дітей більш виражена, тому варто звертати увагу на будь-яке порушення поведінки школяра – роздратованість, надмірну збудженість, в'ялість, апатію. Такі діти потребують особливої уваги, індивідуального підходу [41].

Успішна адаптація до шкільного життя залежить від рівня готовності дитини до навчання в першому класі, сформованості основних передумов навчальної діяльності. Чим краще готовий організм дитини до всіх змін, пов'язаних із початком навчання в школі, дол. труднощів, яких не уникнути, тим легше вона їх подолає, тим спокійнішим буде процес пристосування до школи. Практика показує, що у дітей, не готових до систематичного навчання, набагато важче і триваліше проходить адаптація, пристосовування до школи. Тобто, фактично “неготові” діти – це контингент ризику мати найбільші труднощі, ризику невстигання, ризику поглиблення вже наявних відхилень в стані здоров'я або захворіти від надмірних навантажень і перевтомлення.

Саме тому такі діти вимагають особливого підходу і особливої уваги вчителя і тому так важливо визначити рівень готовності до школи ще до початку навчання. Як показують багаторічні дослідження цієї проблеми готовність дитини визначається її фізичним і психічним розвитком, станом

здоров'я, розумовим і особистісним розвитком, тобто велике значення має весь комплекс факторів.

Фізична готовність до навчання характеризує функціональні можливості і стан здоров'я. Оцінюючи стан здоров'я дітей при вступі до школи, слід враховувати такі показники, які представлені нижче в системі нервово-психічного розвитку [42].

Спеціальна готовність до навчання. Рівень здібностей дитини щодо читання, письма й лічби. Здібність або передумови в оволодінні спеціальними знаннями й навиками психологи називають “увідними навичками”. Програма й методика навчання, що існують у сучасній школі, розраховані на дитину, яка не отримала спеціальної підготовки, - навчання читання, письма, лічби.

Психологічна готовність до навчання. Вона передбачає готовність розумову, мотиваційну, емоційно-вольову й соціальну. Проаналізуємо складові компоненти психологічної готовності, оскільки рівень їх розвитку обумовлює успішність адаптації дитини до школи, її навчальні успіхи.

Інтелектуальна готовність до навчання – це достатній рівень розвитку деяких пізнавальних процесів. Можна сказати, що інтелектуальна зрілість відображає функціональне дозрівання структур головного мозку. Але розумова готовність дітей до школи не зводиться тільки до оволодіння певною сумою знань про навколишнє середовище, а включає мислительні дії та операції. Тому вона визначається як уміння дошкільнят розв'язувати прості задачі, робити звуковий аналіз слова або зв'язно розповідати про зображення на картці, так і тим, якою мірою їм доступні операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення дій тощо. Важливим є не стільки обсяг знань дитини, скільки їх якість, ступінь усвідомлення, чіткість уявлень.

Мотиваційна готовність до навчання – характеризується наявністю в дитини бажання навчатися. Прагнення до діяльності, що має суспільне значення до нової соціальної позиції. Якщо у дитини сформовано бажання навчатися в школі, що ґрунтується на адекватних уявленнях про неї про її вимоги, то це сприятливий фактор. Який забезпечує нормальний перехід до

навчальної діяльності. Прагнення до школи заради зовнішніх атрибутів свідчить про недостатню мотиваційну готовність дитини до школи. У такому випадку дитина виявляється не готовою до труднощів учіння. Швидко розчаровується в шкільних справах. А це негативно позначається на процесі адаптації до школи, на навчальних досягненнях учнів.

Визначну роль мотивації готовності дитини до шкільного навчання підкреслює у своїх роботах Л.І. Божович [3]. Вона виділяє дві групи мотивів навчання:

- широкі соціальні мотиви навчання, або мотиви пов'язані “з потребами дитини у спілкуванні з іншими людьми, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин”;
- мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або “пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями”.

У структурі мотиваційної сфери першокласника представлені різні мотиви, але лише якийсь один може домінувати.

У випадку домінування соціальних мотивів навчання дитина прагне до школи, щоб зайняти в суспільстві нову позицію, позицію школяра. Пізнавальна потреба виражена у неї слабо, тому в школі дитину цікавлять не знання, які дає вчитель, а виконання ролі учня, яке задається новою соціальною позицією. Саме похвала вчителя вмотивовує навчальну діяльність дитини. Але як тільки ця позиція стане для нього звичною і йому вже не треба буде підтвердження, що він добре справляється зі своєю роллю, похвала вчителя перестане справляти мотивуючий вплив, то в учня будуть спостерігатися труднощі в навчанні.

У випадку домінування пізнавальної мотивації діти прагнуть дізнатися в школі багато цікавого, нового. Але якщо на уроках їм стане не цікаво, то вони можуть відволіктися і зайнятися сторонніми справами. Оскільки у дитини слабо розвинені соціальні мотиви учіння. То у неї не спостерігається прагнення добре виконувати обов'язки учня, як то вимагає нова соціальна

позиція. Діти з домінуванням пізнавальної мотивації, але слабо вираженими соціальними мотивами навчання можуть опинитися менш готовими дошкільного навчання, ніж діти з домінуванням соціальних мотивів навчання.

Повноцінна навальна мотивація повинна включати і пізнавальні мотиви, і широкі соціальні мовити, але індивідуальність кожної дитини проявляється в домінуванні якогось із цих мотивів усередині навчальної діяльності.

Емоційно-вольова готовність дитини до навчання – визначає уміння регулювати свою поведінку в достатньо складних ситуаціях, пов'язаних із напруженням, переживаннями.

Д.Б.Ельконін [15] вважав, що довільна поведінка народжується в рольовій грі в колективі дітей. яка дає можливість дитині піднятися на вищий рівень розвитку. Адже, без сумнівів, процес навчання в школі із перших кроків спирається на певний рівень розвитку довільної поведінки. Зміна соціального статусу й нормальна адаптація в нових умовах багато в чому визначається рівнем вольового розвитку.

Зі вступом до школи змінюється зміст і характер ставлення дитини до оточуючого світу і до самої себе. Вона усвідомлює особливу важливість навчальної діяльності – це суспільно-значуща діяльність (людина вчиться, що стати корисною суспільству, навчання – це державна справа). Учень має нові обов'язки, за виконання яких звітується перед суспільством в особі вчителя: регулярно ходити до школи, робити уроки, не запізнюватися, виконувати правила для учнів тощо. Система Дитина – Дорослий якісно змінюється, диференціюється. У стосунках Дитина-Вчитель діє мораль односторонньої поваги, слухняність. Вчитель – центральна персона не тільки на уроці, а на певний час у всьому житті дитини. Цим і характеризується в першу чергу “внутрішня позиція учня” (А.І. Божович) [3]. Вчитель носій та еталон усіх тих соціальних норм, які повинен засвоїти учень. Вчитель має незаперечний авторитет і є моделлю поведінки дітей. Тільки він ставить до дитини вимоги, перевіряє якість їх виконання, оцінює – чим і створює умови для подальшої її соціалізації, доводить поведінку до певної стандартизації в системі соціальних обов'язків та

прав. Взаємини між учителем та школярем будуть не на основі емоційних контактів (як це було в дитсадку між вихователем та дитиною), а на основі виконання учнем соціальних норм, правил для учнів, обов'язків школяра. Добра поведінка та успішність у навчанні конструюють відносини із батьками, з товаришами з класу.

Таким чином, емоційний стан учні не тільки в класі, а й удома, і в спілкуванні з товаришами визначає вчитель. Оцінюючи його на уроках у школі. Вперше взаємини між дитиною і вчителем стають взаєминами між дитиною і суспільством. Кожен учень чутливо ставиться до оцінок учителя. І якщо останній до одних ставиться поблажливо, а до інших суворо. Система вчитель-учень руйнується зсередини: до вчителя виникає образа, недовіра, навіть злість.

Соціальний статус дитини в групі товаришів багато в чому залежить також від успіхів її в учінні, від оцінного ставлення до неї вчителя.

У багатьох сім'ях теж у першу чергу цікавляться, яку оцінку одержала дитина в школі, взаємини між дитиною і батьками визначаються успіхами чи невдачами в навчанні. Хоча з новими обов'язками дитина набуває і нові права: у неї повинні бути години для виконання завдань, дитина може вимагати від батьків купити письмові приладдя, спортивну форму тощо.

Змінюється система відносин з ровесниками (Д-Д). Підпорядкування кожного учня загальним правилом – це в першу чергу ставлення до групи, до класу. З'являються нові соціальні ролі й нові офіційні стосунки між дітьми (староста, черговий, відповідальний та інший). Формується дитячий колектив, який відіграє важливу роль у соціалізації особистості кожного її члена. Встановлюються міжособистісні стосунки, які визначаються якостями особистості, вмінням спілкуватися [15].

Отже, молодший школяр повинен зайняти дві соціальні позиції: стосовно вчителя і стосовно членів свого класу. Ці позиції не повинні вступати в протиріччя (наприклад, учитель високо оцінює одні якості, а діти – зовсім інші). Якщо спочатку коло вимог до кожного визначає вчитель, то з розвитком групи розвиваються вимоги до кожного з боку дитячого колективу. Емоційна

децентрація допомагає молодшому школяреві взаємодіяти з ровесниками на принциповому рівноправ'ї, тобто мати власну думку та емоційну оцінку того, що відбувається в групі. Задоволення від спільних занять, бажання бути разом з усіма допомагає переборювати труднощі, що пов'язані з різницею в намірах, бажаннях у думках.

Учитель сприяє формуванню дитячого колективу, навчає дітей з перших днів навчання виявляти один до одного уважність, готовність надати допомогу, працювати разом, будувати співробітництво.

Група є середовищем народження ініціативної поведінки й у пізнавальній сфері, якщо вчитель використовує групові форми праці, вміло спрямовує зусилля кожного на спільне вирішення навчальних завдань.

Виникає і нове ставлення учня до самого себе (гордість, радість, смуток, образа, прикрість та ін., що значною мірою визначається успіхами у навчанні). У молодших школярів вимоги до інших більш суворі, оцінки більш категоричні, ніж оцінка себе. Коли стикається бажання та обов'язок “хочу” та “треба”. Дитина частіше додержується бажань. Але внутрішнього конфлікту, мук сумління не виникає. Дитина виправдовує себе: “Я цього не хотів зробити”, або “Я не знаю, як це вийшло”. І так на довільному рівні вчиняє завжди “Як треба”, а на мимовільному – слухає своїх намірів, саме тому виникає неузгодженість мотивів реальних та тих, про які говорять. Про вчинки товаришів теж судять за їх наслідками, в мотиви не вникають. Самооцінка частіше завищена, хоча більш критична ніж у дошкільників [22].

Соціальна готовність дитини до навчання в школі – уміння будувати взаємовідносини із дорослими і ровесниками. Цей комплект готовності включає в себе формування у дітей якостей, завдяки яким вони мали б можливість спілкуватися з іншими дітьми, вчителем.

Дитина приходить до школи, класу, де учні зайняті спільною справою, і їй необхідно володіти достатньо гнучкими способами встановлення взаємовідносин з іншими дітьми, необхідні уміння зрозуміти і прийняти умовність спілкування, правила і норми поведінки. Малюку необхідно буде

включатися у нові відносини з ровесниками, навчитися працювати колективно і в певному темпі.

Таким чином, даний компонент передбачає розвиток у дітей потреби спілкування з іншими, уміння підкорятися інтересам, звичаям, нормам поведінки дитячої групи; розвиток здібності справлятися із роллю школяра в ситуації шкільного навчання. Основними сторонами психологічної готовності до школи за дослідженням Кравцових [21] є: ставлення до дорослого, ставлення до ровесника, ставлення до самого себе. Слід зазначити, що довільність у спілкуванні з дорослими необхідна дітям для успішної реалізації навчальної діяльності, нормальної адаптації до школи. Розвиток певного рівня спілкування з ровесниками має для дитини не менш важливе значення для подальшого учіння, ніж розвиток довільності у спілкуванні із дорослими. По-перше, певний рівень розвитку спілкування дитини з ровесниками дає їй можливість адекватно діяти в умовах колективної діяльності. По-друге, спілкування з ровесниками дуже тісно пов'язане з розвитком навчальних дій.

Дослідники проблеми готовності дитини до навчання в школі вважають за необхідне проводити своєчасну діагностику психологічної готовності школяра як один із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи, в навчанні і розвитку. Адже шкільна дезадаптація настає або у випадку психічного недорозвинення дитини, або за наявності таких індивідуальних особливостей, які заважають учню нормально спілкуватися і розвиватися в школі. Звідси зрозуміло, що діагностика розвитку дитини необхідна для здійснення профілактики шкільної дезадаптації.

Таким чином, діагностик готовності дитини до навчання в школі є одним із головних видів профілактики можливих труднощів в адаптації до школи в навчання й розвитку. У дітей із низьким рівнем готовності до навчання набагато важче і триваліше проходить період адаптації, пристосування до школи, у них набагато частіше проявляються різні труднощі навчання.

Не менш важливим є вплив стилю педагогічного спілкування на психологічну адаптацію дитини.

Усі названі стилі спілкування негативно впливають на емоційний стан дітей. І передусім тоді, коли учні переживають деякі труднощі в навчанні.

Результати досліджень особливостей адаптації першокласників (О.А.Головко, Б.М.Головко) [8] показали пряму залежність між стилем спілкування вчителя з дітьми і особливостями адаптації.

У тих вчителів, з активно-позитивним стилем взаємин (тепле, чуйне, материнське ставлення до кожного малюка) адаптація, як правило, за винятком хворобливих дітей проходила успішно (1-1,5 місяці). У таких класах між дітьми створювалися добрі взаємини; першокласники з бажанням ходили до школи. Зауваження щодо поведінки дітей бували, проте вчителі намагалися апелювати до позитивних якостей вихованців. Учителі намагалися найкраще виявити індивідуальні особливості дітей уже в перші місяці навчання. щоб спираючись на них, допомогти учням адаптуватися до школи і вимог.

Нажаль, окрім активно позитивного стилю взаємин, були зафіксовані й небажані: авторитарно-диктаторський, скандальний, непослідовний, зневажливий. Тоді адаптація проходила складніше, у багатьох випадках відбувалася дезадаптація. Дітям за таких умов важко було справлятися із завданням, бо їх сварили і вони переживали негативні емоції. У відповідь в учнів спостерігалася реакція тривоги і невпевненості.

Помилки у спілкуванні педагога зі школярами призводили до негативних проявів у поведінці дітей. Під впливом постійної авторитарності вчителя, зосередження його уваги лише на недоліках дітей, в останніх формується боязливо негативне ставлення до людей. Нездоровий клімат спілкування призводить до значних проблем у морально-емоційному розвитку дітей. негативно впливає на загальну спрямованість особистості виховання призводить до створення різних варіантів дезадаптації та некомпетентних позицій у спілкуванні, не сприяє формуванню таких важливих компонентів взаємин, як співпереживання, взаєморозуміння, контактність, чуйність [48].

Таким чином, авторитарно-диктаторський, зневажливий стилі спілкування вчителя з вихованцями взагалі неприпустимі, оскільки вони

найнегативніше впливають на формування особистості. Тільки за умов активно-позитивного впливу вчителя на дітей у них формується впевненість у собі і в своїх можливостях, надійність і захищеність, уміння легко налагоджувати взаємини з ровесниками, слухати інших, бачити позитивні риси та вади, як свої, так і товаришів. Це вказує на те, що дитина входить у ритм шкільного життя без психологічних перевантажень, нервувань, тобто вона позитивно спрямована на все, що вимагає від неї школа.

Т.С. Проскура [37], вивчаючи особливості стилю спілкування педагога з першокласниками, говорить про психологічну підготовленість учителя до роботи з ними. Вона зазначає, що вчитель у своїй роботі повинен тримати орієнтир на доцільний стиль взаємин з учнями, допомагати дитині успішно адаптуватися до шкільного життя.

У початковій ланці легше, ніж у наступних ланках, вдається дотримуватися стилю жорсткої дисципліни, або імперативного (авторитарного). Учитель одразу ж висуває низку вимог, підпорядковування яким з боку дітей та їхніх батьків має бути основною умовою, що забезпечить позитивне або негативне ставлення до того чи іншого учня. Тобто сувора дисципліна об'єктивується як основна мета навчально-виховного процесу. За такого стилю спілкування у дітей формується почуття незахищеності, тривожності, невпевненості. Позиція учителя не дає їм можливості зблизитися з ним, взаємини втрачають довірчий характер, доброзичливість. Такий стиль роз'єднує і самих дітей, не сприяє процесу успішної адаптації до школи.

У практиці шкільних стосунків учителя з учнями набагато рідший ніж авторитарний, спостерігається ліберальний, або так званий анти авторитарний, стиль спілкування. Це стиль байдужості, потуральний стиль. За такого стилю атмосфера в класі, на уроках, перервах під час різних режимних моментів стає некерованою. Зовнішня нетерплячість учителя, яка може виявитися простою безпорадністю, страхом перед дітьми або байдужістю, не забезпечує виховання у них організованості, усвідомлення вимог навчальної діяльності, оволодіння нормативами поведінки, переживання задоволення від успішного виконання

своїх обов'язків – не сприяє успішності адаптації дитини до шкільного життя [25].

Учителю слід віддавати перевагу гуманістичним, демократичним принципам управління навчально-виховним процесам, оскільки вони повною мірою забезпечують успішний перебіг процесу адаптації. Завдяки демократичному стилю спілкування створюються умови для різнобічного і повноцінного розвитку особистості. Формування оптимістичної Я-концепції на високих духовних засадах. Діти, які виховуються в умовах демократичного стилю, вчаться самостійно обирати найдоцільніші, зручні для себе і для інших, цікаві форми виконання завдань, вони привчаються до пошуків, творчості, оригінальних рішень, не боячись помилитись, оскільки розраховують на взаєморозуміння з боку вчителя та однокласників. І саме за керівництва у демократичного стилю в учнів розвивається почуття власної відповідальності, прагнення до шляхетної моральної поведінки у школі й поза нею.

Таким чином, на основі теоретичного аналізу та вивчення педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми можна зробити висновок, що проявами дезадаптації в початковий період навчання є:

- швидка стомлюваність, спад працездатності на кінець дня, тижня;
- підвищена тривожність, плаксивість;
- неадекватна поведінка;
- невміння будувати стосунки з дітьми та дорослими;
- неспішність у навчанні.

Шкільна дезадаптація проявляється у таких формах:

- непристосованість до предметної сторони діяльності;
- нездатність керувати своєю поведінкою;
- нездатність прийняти тем шкільного життя;
- шкільний невроз, або “фобія школи” .

1.3. Функції готовності як фактор розвитку адаптації

Проблема шкільної адаптації є досить актуальною. Вступ дитини в школу і початковий період навчання викликають перебудову всього образу життя дитини і її діяльності. Спостереження психологів, фізіологів і педагогів показують, що серед першокласників є діти, які в силу індивідуальних психофізіологічних особливостей тяжко адаптуються до нових для них умов, лише частково справляються з режимом роботи і учбовою програмою. При традиційній системі навчання із цих дітей, як правило, формуються відстаючі і ті що залишилися на другий рік.

На успішну адаптацію молодших школярів впливають різноманітні фактори:

- 1) Вікові та індивідуально – психологічні особливості дитини;
- 2) Фізичне і психічне здоров'я;
- 3) Рівень готовності до школи (інтелект, мотивація вчення, бажання навчатися, вміння спілкуватися, адекватно вести себе и реагувати на ситуацію, організувати поведінку і діяльність, розвиток психофізіологічних функцій, рівень розумової та пізнавальної активності);
- 4) Вік початку систематичного навчання;
- 5) Особливості шкільної ситуації;
- 6) Стосунки з вчителями та однокласниками;
- 7) Мікроклімат у сім'ї;
- 8) Особистісні якості та основні параметри психічного розвитку [39].

Е.А. Панько і Я.Л. Коломинський [18] виділили: позитивні і негативні фактори пристосування дітей до школи. Дослідження показують, що адекватна оцінка дитиною свого становища в школі, зміна виду діяльності, оптимальні методи сімейного виховання, відсутність конфліктних ситуацій в сім'ї, високий статус у групі однолітків сприяє успішному звиканню дітей до навчання, в той час як функціональна неготовність до школи, незадоволеність у спілкуванні з дорослими, низький рівень освіти батьків, негативне ставлення педагога і

несприятливий мікроклімат у родині ускладнюють процес адаптації до школи. Ефективність роботи вчителя в період звикання першокласників до школи залежить від врахування цих факторів і вмілого вибудовування взаємин з дітьми.

Важливий чинник успішності адаптації є вік початку систематичного навчання. Адаптація шестирічних дітей до школи триває довше - у них спостерігаються підвищена напруга всіх систем організму, більш низька і нестійка працездатність.

Рік, що відокремлює шестирічну дитину від семирічної, дуже важливий для фізичного, функціонального і психічного розвитку. З фізіологічної точки зору молодший шкільний вік - це час бурхливого фізичного зростання, коли діти швидко тягнуться вгору, коли особливо очевидна дисгармонія у фізичному розвитку, коли вона явно випереджає нервово-психічний розвиток дитини. Саме це позначається в ослабленні нервової системи, що проявляється в підвищеній втомлюваності, неспокої, підвищеної потреби в рухах. Це погіршує ситуацію для дитини, виснажує його сили, знижує можливості в опорі на раніше придбані психічні освіти. У зв'язку з цим стає зрозумілою тривога батьків і лікарів за хід адаптації дитини до школи.

Другим фактором успішності є фізична готовність до навчання - один з основних факторів, що впливають не тільки на тривалість і успішність адаптації до школи, а й на весь процес подальшого навчання. Найлегше адаптуються здорові діти, набагато важче - часто хворіючі діти та діти з хронічними захворюваннями в компенсованому стані. У більшій частині з них на початку шкільного навчання відзначається погіршення стану здоров'я, що супроводжується виникненням нервово-психічних відхилень.

Дитяча готовність до початку систематичного навчання є наступним не менш важливим фактором. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання - це один з найважливіших підсумків психічного розвитку в період дошкільного дитинства. Готовність дитини до школи визначається рівнем

розвитку особистості в інтелектуальному, мотиваційному, комунікативному та фізичному відношеннях.

Розглянуті в вітчизняній психології уявлення про психологічну готовність дитини до школи багато в чому ґрунтуються на сформульованій Л.С. Виготським [6] ідеї про те, що готовність до шкільного навчання полягає не стільки у кількісному запасі знань і умінь, скільки в рівні розвитку пізнавальних процесів. Готовність до школи, пов'язана їм насамперед, зі здатністю узагальнювати, диференціювати у відповідних категоріях предмети і явища навколишнього світу, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійні висновки.

В свою чергу Л.І. Божович [3] підкреслювала важливість особистісної та інтелектуальної готовності до школи. Вона вважала, що ці аспекти важливі як для успішного оволодіння навчальною діяльністю, так і для якнайшвидшої адаптації дитини до нових умов; успішність навчання багато в чому залежить і від рівня мотиваційного розвитку, рівня довільності поведінки і розвитку інтелектуальної сфери.

Отже, психологічна готовність дитини до шкільного навчання являє собою структуру взаємопов'язаних елементів: мотиваційного (внутрішня позиція школяра), вольового (здатність підпорядковувати свої дії правилу), інтелектуального (наявність внутрішнього плану дії, сформованість знакової функції свідомості). Слід сказати, що високі показники психологічної готовності, як правило, забезпечують успішність адаптації дитини до школи, однак не гарантують, що в початковій школі у дитини не виникне проблем.

Також адаптація дітей до школи в значній мірі визначається і такими факторами: як зміст навчання і методика викладання. Раціональна організація навчальних занять і режиму дня істотно полегшує процес адаптації дітей до школи. При цьому важливо враховувати, що розклад навчальних занять, методи викладання, зміст і насиченість навчальних програм, а також умови шкільного середовища повинні відповідати віковим функціональним можливостям першокласників.

Полегшує адаптацію до школи попереднє перебування дітей у дитячому садку. У своїх роботах А.Г. Глушенко [9] вказує, що на розвиток і перебіг адаптаційного процесу впливає характер виховання в дошкільному віці. Швидше адаптуються діти, які відвідували до школи дитячий садок, а у тих, хто виховувався вдома, частіше спостерігалися рухове розгальмування, небажані зміни в характері спілкування з однолітками. «Незрілі» школярі, серед тих хто відвідували, дитячий сад зустрічаються вдвічі рідше, ніж серед дітей з домашніх умов.

Ефективність адаптації першокласників до школи багато в чому залежить від позиції вчителя і від обраного ним стилю спілкування з учнями. Специфіка педагогічного спілкування обумовлена різними соціально-рольовими і функціональними позиціями його суб'єктів. Стиль спілкування та керівництва в значній мірі визначає ефективність навчання і виховання, а також особливості розвитку особистості та формування міжособистісних відносин у навчальній групі, особливо на початковому етапі навчання.

Також досить важливим є створення позитивного мікроклімату в шкільному колективі. Завдання вчителя - підтримувати дружбу хлопців по інтересам, формувати ці інтереси. Важливо, щоб дитина зрозуміла, що клас, школа - це доброзичливий, чуйний колектив однолітків, молодших і старших товаришів. Слід зазначити, що дитина має відчувати, що йому цікаво і радісно серед однокласників: адже йому необхідна їх оцінка, їхнє ставлення. Позитивні емоції, які він відчуває при спілкуванні з однолітками, багато в чому формують його поведінку, полегшують адаптацію до школи. Ставлення вчителя до дитини - індикатор відносин до нього і його однокласників. Від негативного ставлення вчителя дитина страждає у двічі: учитель ставиться до нього «погано», і так само ставляться до нього діти, тому краще намагатися уникати негативних оцінок поведінки учня і його шкільних успіхів.

У деяких роботах психологів стверджується, що сімейні відносини впливають на процес адаптації першокласників. Психологи Я.Л.Коломинский і А.А.Панько [18] вважають, що для того щоб період адаптації до школи

пройшов відносно легко, дуже важливо, щоб взаємини в родині були хорошими, були відсутні конфліктні ситуації і до того ж у самої дитини повинен бути сприятливий статус в групі однолітків.

Для успішної адаптації до школи педагогам і батькам необхідно розвивати у дітей уміння жити в суспільстві однолітків і дорослих, вміти відгукуватися на чужі переживання, тобто стати соціально і емоційно компетентним.

Також, в основі соціального розвитку дитини лежить двосторонній процес засвоєння норм і правил: з одного боку, дитині необхідно засвоїти норми і правила по відношенню до предметного світу, а з іншого - норми і правила спілкування з іншими людьми. Цей процес супроводжується емоційними переживаннями, які відбиваються на поведінці дитини. Але під впливом цілої низки негативних факторів (порушення дитячо - батьківських відносин, несприятливий психологічний клімат і т.п.) у дитини формуються ознаки соціально-емоційного неблагополуччя. Формування у дітей уміння долати своє неблагополуччя відбувається в діяльності, у безпосередньому спілкуванні з дорослими і однолітками.

Деяких вчителів хвилює питання про те, як треба будувати взаємовідносини вчителя з дітьми та дітей між собою в початковий період шкільного навчання. Багато дітей відчувають серйозні труднощі у встановленні міжособистісних відносин з дорослими, з однокласниками і якщо не почати процес розвитку або коригування цих явищ у найперші дні перебування дитини в школі, то можуть виникнути непередбачені труднощі в цей час.

В психологічних дослідженнях особлива увага звертається на необхідність використовувати такі форми організації навчання, які дозволяють дітям об'єднуватися парами, групами, великими колективами. У процесі такої спільної діяльності формуються найважливіші якості особистості школяра: вміння домовлятися, розподіляти обов'язки, оцінювати частку своєї участі в загальній праці. Враховуючи, що діти мало знайомі, ще не сформувалися їхні взаємини, потрібно допомогти їм познайомитися один з одним, встановити

контакт, налагодити дружні стосунки. Для цього періоду особливо важливі спільні ігри (настільні, рухливі, рольові, театралізовані).

В роботах Поливанової К.Н. і Цукерман Г.А., [35] розглядаються норми співпраці вчителя з дітьми. На їхню думку, легше працювати з шести - семи маленькими групами, ніж з двадцятью п'ятьма – тридцятьма маленькими учнями. Психологи показали, що ефективною є не індивідуальна робота під керівництвом чуйного дорослого, а робота в групі спільно працюючих дітей. В адаптаційний період дуже значущим є встановлення правильних відносин між вчителем і дітьми. Будь-яке неправильна дія з боку вчителя в цей період може призвести до негативного відношення до школи в цілому.

Вплив несприятливих соціальних і психологічних чинників призводить до соціально-психологічної дезадаптації особистості. Цей різновид дезадаптації характеризує коло порушень, які можуть виникнути у дитини під впливом складних соціальних умов, обставин його життя і розвитку, індивідуальної психологічної уразливості до цих чинників.

Отже, під впливом несприятливих різноманітних соціально-психологічних чинників у першокласника може виникнути дезадаптація особистості.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Чинники соціально-психологічної готовності до навчання першокласників в умовах нової української школи

Найважливіші чинники, що впливають на успішність процесу адаптації першокласників в умовах нової української школи:

- 1) рівень готовності дитини до школи (фізичної, соціальної, психологічної);
- 2) стан здоров'я;
- 3) психологічні особливості (слабкий тип нервової системи, підвищена сензитивність, надмірна збудженість);
- 4) особливості розвитку (несформованість емоційно-вольові сфери, слабка саморегуляція поведінки);
- 5) неправильне виховання в сім'ї (егоцентричний тип виховання, несприйняття дитини, гіперсоціальне виховання, тривожно-підозріле);
- 6) стиль спілкування вчителя з учнями (авторитарний, демократичний, ліберальний, скандальний, непослідовний тощо) [47].

Практичне дослідження впливу зазначених чинників на процес адаптації учнів в умовах нової української школи є необхідною умовою розвитку продуктивної активності та творчої дитини. Вивчення цих показників відкриває можливості розробки стратегії індивідуалізації навально-виховної роботи з дітьми та психолого-педагогічних рекомендацій щодо подолання різних форм дезадаптації в молодших школярів. Це є актуальним завданням сучасної школи, робота якої спрямована на гармонійне формування особистості, створення сприятливих умов для самореалізації кожної дитини.

Одночасно із психофізіологічною адаптацією відбувається. Психологічна адаптація першокласника до школи. Дослідження Є.М.Олександровської [34] показали, що тільки у 56% дітей адекватна форма такої адаптації. Серед інших 30% - діти з нестійкою адаптацією, для яких характерна підвищена стомлюваність, захворюваність, порушення сну, схильність до страхів, 14% - діти з порушенням форм соціально-психологічної адаптації, яка виражається в низькому рівні, засвоєння навчальної програми, проблемах поведінки, труднощах у встановленні контактів з учителями і ровесниками. Цими дослідженнями встановлено, що труднощі адаптації дитини до школи обумовлені її особистісними властивостями. Виділено кілька особистісних типів, серед яких 35% дітей складають так званий гармонійний тип. Ці діти не відчують труднощів в навчанні, добре оволодівають програмою, прагнуть до високих результатів. У психологічному плані це інтелектуальні, товариські і впевнені в собі діти, з достатньо розвиненим самоконтролем.

На початковому етапі адаптації до школи важливе значення має характер ставлення вчителя до учня. Взаємовідносини в системі “учитель-учень” визначають психологічну адаптацію дитини до школи.

Основними показниками психологічної адаптації дитини до школи є формування адекватної поведінки: встановлення контактів з учнями, з учителем; оволодіння навичками навчальної діяльності.

14% дітей у яких соціально-психологічна адаптація пов'язана зі значеними труднощами; крім того. вони не засвоюють навчальну програму, у них – негативні форми поведінки, різка поява негативних емоцій. Саме на таких дітей частіше скаржаться вчителі, діти, батьки (вони “заважають працювати в класі”). Ці діти не усвідомлюють специфічної позиції вчителя і свій статус учня. Такі діти не готові до навчання в школі, вони не вміють на даному етапі свого розвитку зрозуміти умовність відносин учителя й учня.

Неправильна поведінка педагога, об'єктивні труднощі адаптації до школи призводять до виникнення шкільного стресу, а деякі і до неврозу, страхів. Як зазначає Р.В. Овчарова [32], “шкільний стрес” – це таке порушення психічного

стану, яке призводить до різного погіршення стану здоров'я і не дає можливості учню успішно справлятися з навчальним навантаженням, нормально спілкуватися. Слід зазначити, що соціальна позиція школяра, яка накладає на нього почуття відповідальності, обов'язку, може спровокувати появу страху "бути не тим". Дитина боїться не встигнути, запізнитися. Зробити не так, не те, бути засудженою і показаною.

Джерело страху невідповідності – у несформованому у дитини вмінні оцінювати свої вчинки з точки зору моралі, яке лежить в основі почуття відповідальності. що формується. Адже молодший шкільний вік – це найбільш сприятливий період для його формування. Тому, якщо воно активно формується, то ймовірність виникнення страху невідповідності в цьому віці знижується.

Значна роль у формуванні самостійності належить сім'ї. Адже відсутність зовнішніх норм, обмежень є причиною виникнення дезадаптації до школи, яка проявляється у нездатності керувати своєю поведінкою.

Діти відчують труднощі адаптації в шкільному колективі і страх перед учителем. В основі цього страху лежить страх зробити помилку і бути осміяними.

Як зазначає Р.В. Овчарова [32], іноді страх перед школою викликаний відсутністю навичок спілкування, конфліктами з ровесниками, страхом проявів фізичної агресії з їх боку. Особливо це характерне для емоційно чутливих, соціокультурних і педагогічно занедбаних дітей. У них часто виникає соціальна дезадаптація, яка вказує на відгородженість, ізольованість у шкільному колективі. Тому завдання учителя буде надання допомоги дитині в успішній адаптації в колективі ровесників. І тому, на адаптацію вихованців до школи і шкільних вимог, на їх емоційний стан, бажання вчитися впливає характер спілкування учителя з молодшими школярами. Особлива увага приділяється тим стилям, які не сприяють адаптації до школи, які впливають на емоційний стан дітей. І передусім тоді, коли учені переживають деякі труднощі в навчанні.

Отже, актуальним завданням сучасної школи є робота, яка спрямовує своє русло на гармонійне формування особистості, створення сприятливих умов для самореалізації кожної дитини.

2.2. Методи, методика і процедура дослідження

Дослідження проводилися в два етапи «Рання адаптація», «Пізня адаптація». Вибірку склали 15 дітей та 15 батьків з Василівської ЗОШ №1, та 15 дітей і 15 батьків з Запорізької ЗОШ №42, вік дітей - від 6 до 7 років.

Дослідження проведені за такими методиками:

- 1) Методика «Школа звірів».
- 2) Проективна методика «Малюнок школи».
- 3) Визначення переважаючого мотиву, що визначає бажання дитини йти до школи (за методикою М.В.Матюхіної).
- 4) Анкета для батьків «Чи готова ваша дитина для навчання в першому класі».

Дослідження розділені на два етапи:

1. На першому етапі ми досліджували чи всі учні адаптувалися до навчання в умовах нової української школи. Виявляли труднощі дезадаптації у учнів які не адаптувалися. Складали рекомендації для батьків і вчителів, щоб допомогти учням добре адаптуватися до навчання в першому класі.

2. На другому етапі досліджували чи зуміли діти які були дезадаптовані до школи адаптуватися до навчання після того як батьки і вчителі виконували наші рекомендації щоб допомогти дезадаптованим дітям добре адаптуватися.

2.3. Результати дослідження та їх інтерпретація

Дослідження адаптації перший етап:

1) **Методика «Школа звірів»(6-7 років)**

Ця методика може застосовуватися не лише на етапі адаптації в умовах нової української школи, але й у старшому віці — при діагностиці причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями.

Діагностика може проводитися як у груповій, так і в індивідуальній формі.

Матеріали: аркуш паперу, кольорові олівці.

Інтерпретація

Розміщення малюнка на аркуші. Ближче до верхнього краю аркуша — трактується як висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання.

Положення малюнка в нижній частині — невпевненість у собі, низька самооцінка.

Контури фігур. Аналізуються за наявністю або відсутністю виступів (наприклад, щитів, панцирів, голок), чіткістю промальовуваних і затемнених ліній, що означає захист від оточення. Агресивна — якщо виконана в гострих кутах; зі страхом або тривогою — якщо присутнє затемнення контурної лінії; з побоюванням, підозрілістю — якщо поставлені щити, завіси.

Натиск. При оцінці ліній необхідно звернути увагу на натиск. Стабільність натиску свідчить про стійкість, слабкий натиск —

про прояв тривожності, дуже сильний — про напруженість. На тривожність може вказувати розірваність ліній, обведення, сліди стирання.

Наявність деталей, що відповідають органам чуттів, — очі, вуха, рот. Відсутність очей свідчить про неприйняття інформації, зображення вух (тим більше великих і детально промальованих) указує на зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Розтулений,

заштрихований рот — легкість виникнення страхів. Зуби — ознака вербальної агресії.

Аналіз якості і взаємодії персонажів показує особливості комунікативних стосунків.

Велика кількість героїв, які вступають у різні стосунки один з одним (грають, зображені в навчальній діяльності тощо), і відсутність ліній між ними свідчить про сприятливі взаємини з однокласниками. В іншому випадку можна припускати труднощі в побудові контактів з іншими учнями.

Характер стосунків між твариною-вчителем і твариною, яка зображає дитину. Необхідно з'ясувати, чи немає протиставлення між ними. Як розташовані фігури вчителя й учня стосовно один одного?

Зображення навчальної діяльності. У разі відсутності зображення навчальної діяльності можна припустити, що школа приваблює дитину поза навчальною стороною.

Якщо ж немає учнів, учителя, навчальної або ігрової діяльності, малюнок не зображує школу тварин або людей, то можна зробити припущення, що у дитини не сформувалася позиція учня, вона не усвідомлює своєї позиції як школяра.

Колірна гама. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.

Таблиця 2.1

Загальна тенденція виявлення причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями

1 клас(сільська школа)	Аналіз малюнка	Результат
1.Анастасія Б.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.1

2.Вера В.(6 років)	Малюнок знаходиться в нижній частині аркуша, натиск слабкий, вуха маленькі без натиска, зображено декілька дітей які слухають вчителя, колірна гама присутні і яскраві і похмурі тона.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням і дитині подобається вчитель. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
3.Валентин Г.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, промальовані частини тіла такі як очі, рот, вуха середнього зросту, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
4.Яна Д.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, контури фігур чітко промальовані темним натиском, присутнє затемнення контурних ліній, зображено невелику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама присутні темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
5.Станіслав К.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, частини тіла непромальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама має яскраві тони.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
6.Вера К.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вух не має, зображено не велика кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
7.Дар'я Л.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньої величини і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються біля школи і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
8.Єгор Л.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха, ніс досить маленькі, дітей не зображено на малюнку, колірній гамі переважають темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Учень не зацікавлений в навчанні у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан. Дитина не адаптована до навчання в 1 класі.

Продовження таблиці 2.1

9.Микита М.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
10.Аліна О.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
11.Данило С.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск слабкий, вуха маленькі і погано промальовані, зображено невелику кількість дітей які граються на шкільному подвір'ї, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
12.Любов С(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
13.Лариса Т.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які їдять в їдальні і біля них знаходиться вчитель, в колірній гамі переважають і яскраві, і темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
14.Анастасія Ф.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вух не зображено, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
15.Ольга Ш.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Таблиця 2.2

Загальна тенденція виявлення причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями

I клас(міська школа)	Аналіз малюнка	Результат
1.Арсеній Б.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, в колірній гамі переважають і яскраві, і темні кольори.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
2.Дар'я В.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
3.Олена Г.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
4.Олексій Г.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
5.Станіслав Д.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
6.Анастасія К.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.2

7.Людмила К.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які на екскурсії і разом з ними вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
8.Данило К.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
9.Андрій К.(6 років)	Малюнок знаходиться в нижній частині аркуша, натиск слабкий, вуха маленькі без натиска, дітей на малюнку не має, колірна гама присутні похмурі тона.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Учень не зацікавлений в навчанні у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан. Дитина не адаптована до навчання в 1 класі.
10.Світлана К.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які сидять за партами і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
11.Сергій К.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчать і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
12.Андрій Л.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вух не має, зображено не велику кількість дітей які вчать і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
13.Ігор Л.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, в кольоровій гамі рівномірно використано і яскравих, і темних кольорів.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.

Продовження таблиці 2.2

14.Олександр П.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і промальовані, зображено на малюнку школу і дітей які йдуть зі школи додому. В колірній гамі використані темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Учень не зацікавлений в навчанні у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан. Дитина не адаптована до навчання в 1 класі.
15.Владислав П.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і не промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Таким чином, провівши методику ми виявили, що 14 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в умовах нової української школи добре, лише 1 учень дезадаптувався до навчання в в умовах нової української школи. 13 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в умовах нової української школи добре і дезадаптувалися 2 учні.

2) Проективна методика «Малюнок школи» (6-7 років)

Мета: виявлення ставлення першокласників в умовах нової української школи та рівня шкільної тривожності.

Інструкція: Дітям дають аркуш А4, кольорові олівці і просять: «На аркушах паперу намалюйте школу».

Бесіда, уточнювальні, питання про намальоване, коментарі записуються на зворотній стороні малюнка.

Обробка результатів та інтерпретація.

Емоційне ставлення до школи і навчання оцінюються за 3 показниками:

- колірна гама;
- лінії і характер малюнка;
- сюжет малюнка.

При аналізі за кожним із цих показників виставляються бали потім сумуються.

1. Колірна гама:

-2 бали – в малюнку переважають яскраві, чисті, світлі тони та їх поєднання(жовтий, світло - зелений, блакитний тощо);

-1 бал – однаковою мірою присутні світлі і темні тони;

-0 балів – малюнок виконаний в темних тонах(темно-коричневий, темно-зелений, чорний).

2. Лінія і характер малюнка:

2 бали - об'єкти промальовані ретельно і акуратно; використовуються довгі, складні лінії різної товщини, немає «розривів» контура.

1 бал - в малюнку присутні обидві характеристики.

0 балів - об'єкти зображені нарочито недбало, схематично; лінії подвійні, перериваються, однакової довжини і товщини, слабка лінія.

3. Сюжет малюнка:

2 бали - симетричне зображення (малюнок школи займає центральне місце на аркуші); наявність деталей і прикрас, елементів декорування, зображення різних предметів, оживляючих пейзаж (квіти, дерева, плакати, прапори, фіранки на вікнах, ін.); зображення дітей, що йдуть в школу або сидять за партами, вчителі та «процесу навчання»; пора року - весна, літо (сонце, немає хмар); зображення світлого часу доби.

1 бал - обидві характеристики присутні.

0 балів - асиметричність малюнка; відсутність деталей і прикрас; відсутність людей або зображення дітей, що йдуть зі школи; пора року - осінь, зима (темне небо, йде дощ або сніг); час доби - ніч або вечір.

Аналіз результатів:

6-5 балів - у дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

4-2 бали - у дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя

і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

0-1балів - у дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем та однокласниками.

Таблиця 2.3

Загальна тенденція виявлення ставлення першокласників до школи та рівня шкільної тривожності

І клас(сільська школа)	Колірна гама	Лінії і характер малюнка	Сюжет малюнка	Результат
1.Анастасія Б.(6 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
2.Вера В.(6 років)	1	1	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
3.Валентин Г.(7 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
4.Яна Д.(6 років)	1	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
5.Станіслав К.(7 років)	2	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Продовження таблиці 2.3

6.Вера К.(7 років)	0	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
7.Дар'я Л.(7 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
8.Єгор Л.(6 років)	0	1	0	У дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем та однокласниками.
9.Микита М.(6 років)	2	1	0	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
10.Аліна О.(6 років)	2	2	1	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
11.Данило С.(7 років)	2	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
12.Любов С(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.3

13.Лариса Т.(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
14.Анастасія Ф.(6 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
15.Ольга Ш.(6 років)	2	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Таблиця 2.4

Загальна тенденція виявлення ставлення першокласників до школи та рівня шкільної тривожності

1 клас(міська школа)	Колірна гама	Лінії і характер малюнка	Сюжет малюнка	Результат
1.Арсеній Б.(7 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Продовження таблиці 2.4

2.Дар'я В.(6 років)	1	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
3.Олена Г.(6 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
4.Олексій Г.(7 років)	1	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
5.Станіслав Д.(7 років)	1	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
6.Анастасія К.(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
7.Людмила К.(7 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.4

8.Данило К.(6 років)	2	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
9.Андрій К.(6 років)	0	0	1	У дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем та однокласниками.
10.Світлана К.(6 років)	1	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
11.Сергій К.(6 років)	1	2	0	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
12.Андрій Л.(7 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
13.Ігор Л.(6 років)	1	0	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
14.Олександр П.(6 років)	0	1	0	У дитини явно виражений страх перед школою, часто це призводить до неприйняття навчальних завдань і відмови від навчальної діяльності, труднощів у спілкуванні з учителем та однокласниками.
15.Владислав П.(7 років)	2	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Таким чином, провівши методику ми виявили, що 14 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в умовах нової української школи добре, лише 1 учень дезадаптувався до навчання в школі. 13 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в умовах нової української школи добре і дезадаптувалися 2 учні.

3) Визначення переважаючого мотиву, що визначає бажання дитини йти до школи (за методикою М.В.Матюхіної).

Мета: виявлення провідних мотивів, що визначають бажання дитини вчитися в школі. Маючи на увазі полімотивованість поведінки, що з'являється у першокласника, обговорюється ймовірність того, що бажання дитини йти до школи може бути продиктовано неадекватними мотивами. Методика дозволяє зрозуміти, які мотиви вступу до школи є провідними у конкретної дитини.

Зміст методики.

У методиці використовується 21 судження, що виражають відповідні мотиви:

- Мотив обов'язку і відповідальності 1.1, 2.1, 3.1;
- Широкий соціальний мотив 1.2, 2.2, 3.2;
- Мотив досягнення 1.3, 2.3, 3.3;
- Мотив уникнення невдач 1.4, 2.4, 3.4;
- Позиційний мотив (прагнення бути кращим) 1.5, 2.5., 3.5;розуміти, які мотиви вступу до школи є провідними у конкретної дитини.
- Пізнавальний мотив 1.6, 2.6, 3.6;
- Навчальний мотив 1.7, 2.7, 3.7.

Дитині необхідно відібрати із запропонованого списку 3 висловлювання, відображають зміст провідних мотивів дошкільника. Оскільки 21 судження представляють досить великий обсяг для виконання ранжирування, пропонується здійснити вибір в кілька етапів.

На першому етапі дитини пред'являються (читаються дорослим) 7 висловлювань (по одному на кожен мотив). Пропонується вибрати 3, найбільш придатних, найбільшою мірою відображають бажання дитини.

Інструкція: «Ти казав, що хочеш піти в школу. Я прочитаю тобі кілька причин, за якими можна цього хотіти. Послухай, і постарайся вибрати 3 варіанти, які для тебе найбільше підходять. Так ми будемо робити кілька разів. Не квапся з відповіддю. Важливо, щоб ти вибрав дійсно те, що тобі підходить, що відповідає твоїм бажанням ».

Психолог повільно читає дитині судження, роблячи після кожного з них паузу для того, щоб дитина могла осмислити запропоновані йому варіанти. Після того, як вибір здійснений, подібна процедура повторюється ще двічі з рештою двома групами з 7 висловлювань. Результатом першого етапу стає список з 9 висловлювань, обраних дитиною з трьох груп суджень.

На другому етапі вибір робиться з 9 відібраних на першому етапі суджень. Ці судження ще раз читаються дитині, він вибирає з них 3 найбільш підходящих. Для здійснення обліку здійснених виборів, психологу необхідно занести їх у подану нижче таблицю.

Інтерпретація результатів:

Результатом проведення методики стає три обраних дитиною судження, які є виразом одного з декількох мотивів. Необхідно оцінити ступінь їх адекватності для шкільного навчання. найбільш адекватними для шкільного навчання є мотиви:

Навчальний - прагнення до вдосконалення, освоєння нових способів дії, подолання труднощів.

Пізнавальний - прагнення до отримання нових знань, нової інформації про навколишній світ.

Досягнень - прагнення до успіху, соціального схвалення.

Позиційний - прагнення зайняти нове, вагоме місце в системі суспільних відносин (в даному випадку - бути кращим).

Найменш адекватними для шкільного навчання вважаються мотиви:

Обов'язку і відповідальності - прагнення виконати те, що наказано зовнішніми соціальними вимогами. У даному випадку мова йде не про

внутрішній інтересі до навчання і нової соціальної ситуації розвитку, а необхідності, продиктованою зовнішніми вимогами.

Широкий соціальний мотив - визнання важливості, необхідності навчання для вирішення віддалених життєвих цілей, будучи по суті абсолютно справедливим, він неадекватний для даного віку. Дитина дошкільного та молодшого шкільного віку ще не володіє тимчасовою перспективою, дозволяє вибудовувати віддалені життєві плани. Крім того, рівень інтелектуального розвитку не дозволяє йому мислити, використовуючи гіпотетико-дедуктивні побудови («якщо, то»). Тому вибір відповідних суджень швидше свідчить про те, що дитина скористався міркуваннями дорослих, яким він довіряє.

Уникнення невдач - прагнення уникнути неспіху, осуду, покарання створює умови для появи шкільної тривожності.

Вибрані в результаті ступеневої ранжирування судження можуть бути піддані якісному аналізу. Мотиваційна готовність до школи є в тому випадку, якщо прагнення йти в школу продиктовано адекватними мотивами. У разі переважання неадекватних мотивів, робиться висновок про відсутність мотиваційної готовності до школи.

Таблиця 2.5

Загальна тенденція виявлення провідних мотивів, що визначають бажання дитини вчитися в умовах нової української школи

І клас(сільська школа)	Мотив обов'язку і відповідальності	Широкий соціальний мотив	Мотив досягнення	Мотив уникнення невдач	Позиційний мотив (прагнення бути кращим)	Пізнавальний мотив	Навчальний мотив	Результати
1. Анастасія Б. (6 років)	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
2. Вера В. (6 років)	1	1	0	1	1	0	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
3. Валентин Г. (7 років)	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Продовження таблиці 2.5

4.Яна Д.(6 років)	0	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
5.Станіслав К.(7 років)	1	0	1	0	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
6.Вера К.(7 років)	0	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
7.Дар'я Л.(7 років)	1	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
8.Єгор Л.(6 років)	0	0	1	0	0	0	0	0	Переважають неадекватні мотиви.
9.Микита М.(6 років)	0	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
10.Аліна О.(6 років)	1	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
11.Данило С.(7 років)	1	0	1	0	1	0	0	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
12.Любов С(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
13.Лариса Т.(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
14.Анастасія Ф.(6 років)	0	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
15.Ольга Ш.(6 років)	1	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Таблиця 2.6

Загальна тенденція виявлення провідних мотивів, що визначають бажання дитини вчитися в умовах нової української школи

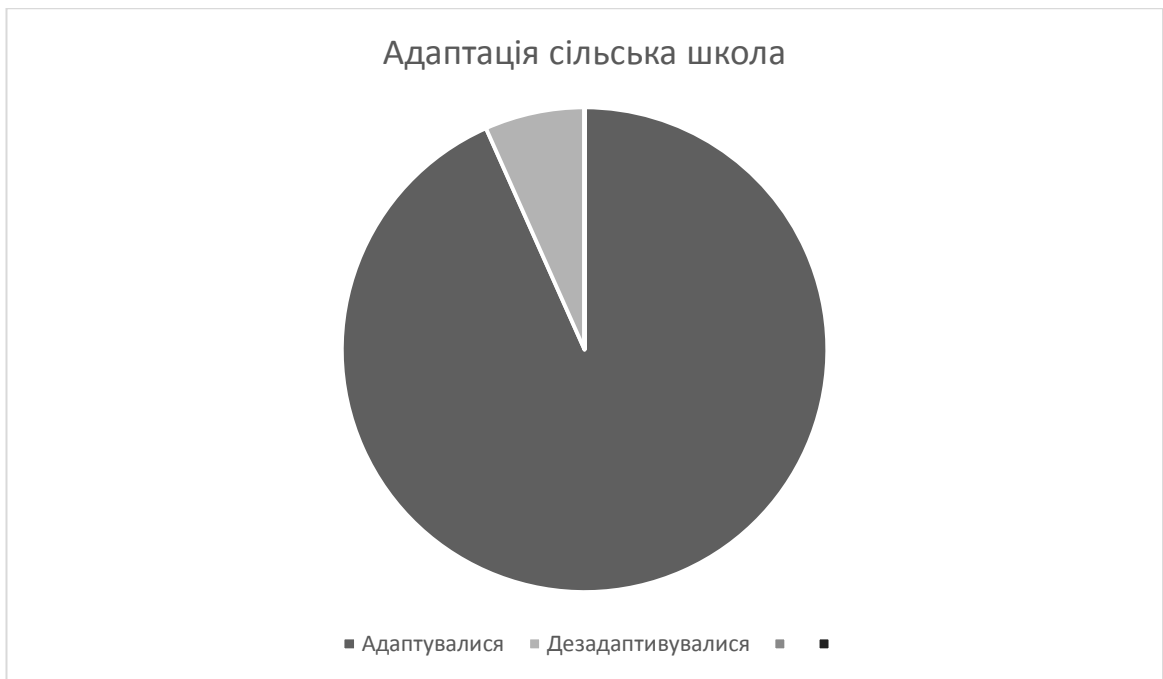
1 клас(міська школа)	Мотив обов'язку і відповідальності	Широкі соціальні мотиви	Мотив досягнення	Мотив уникнення невдач	Позиційний мотив (прагнення бути кращим)	Пізнавальний мотив	Навчальний мотив	Результати
1.Арсеній Б.(7 років)	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
2.Дар'я В.(6 років)	0	1	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
3.Олена Г.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
4.Олексій Г.(7 років)	1	0	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
5.Станіслав Д.(7 років)	1	0	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Продовження таблиці 2.6

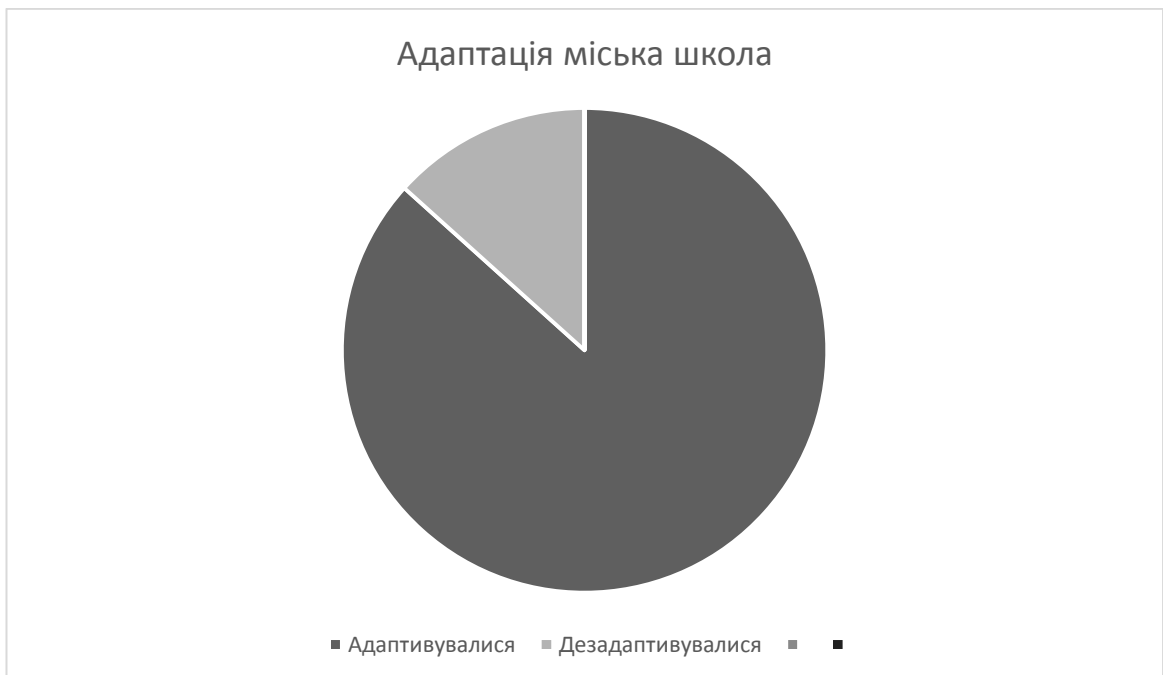
6.Анастасія К.(6 років)	1	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
7.Людмила К.(7 років)	1	1	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
8.Данило К.(6 років)	1	0	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
9.Андрій К.(6 років)	1	0	0	0	0	0	0	0	Переважають неадекватних мотивів.
10.Світлана К.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
11.Сергій К.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
12.Андрій Л.(7 років)	1	0	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
13.Ігор Л.(6 років)	0	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
14.Олександр П.(6 років)	0	0	1	0	0	0	0	0	Переважають неадекватних мотивів.
15.Владислав П.(7 років)	1	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Таким чином, провівши методику ми виявили, що 14 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в школі добре, лише 1 учень дезадаптувався до навчання в школі. 13 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в школі добре і дезадаптувалися 2 учні.

Провівши 3 методики ми виявили співвідношення рівнів адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи як в сільській так і міській.

Мал. 2.1 Співвідношення рівнів адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи

Мал.2.2 Співвідношення рівнів адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи

4) Анкета для батьків

1. Чи охоче малюк іде до школи?

А) Неохоче;

Б) не дуже охоче;

- В) охоче, радісно;
- Г) важко відповісти.

2. Чи повністю пристосувалася дитина до шкільного режиму?

- А) Ще ні;
- Б) не зовсім;
- В) в основному, так;
- Г) важко відповісти.

3. Які зміни у фізичному стані та поведінці дитини ви відзначаєте, відколи дитина пішла до школи? Якщо ці ознаки спостерігалися до школи, поставте галочку ліворуч, якщо з'явилися зараз — підкресліть.

- А) Засинає через силу;
- Б) довго не може заснути, хоча дуже втомилася;
- В) раптово прокидається вночі, плаче;
- Г) розмовляє уві сні;
- Д) довго прокидається;
- Е) вранці сонна і млява;
- Є) нетримання сечі;
- Ж) поганий апетит;
- З) млява, стомлена, дратівлива, збуджена після школи;
- И) безпричинні болі в животі;
- І) часті головні болі;
- К) хворіла у вересні—жовтні;
- Л) почала смоктати пальці, гризти нігті, кусати губи, колупатися в носі, куйовдити волосся або багато разів повторювати певні дії;
- М) швидкі сіпання (тики) лицьових м'язів, плечей, рук;
- Н) поводить, як маленька, невідповідно до віку;
- О) інші зміни _____

4. Чи є зараз у вашої дитини хронічні захворювання, проблеми зі здоров'ям?

- А) Так _____

Б) немає.

5. Опишіть режим дня вашої дитини:

А) встає о _____

Б) до школи йде самостійно;

В) до школи дитину відводить _____

Г) відвідує групу подовженого дня з _____ до _____

Д) зі школи повертається самостійно;

Е) зі школи дитину забирає _____ о _____

Є) відвідує додаткові заняття, гуртки, секції _____ раз на тиждень;

Ж) робить уроки зазвичай у групі подовженого дня з _____ до _____

З) робить уроки вдома з _____ до _____

И) відпочиває з _____ до _____

І) дивиться телевізор із _____ до _____

К) грається з _____ до _____

Л) лягає спати о _____

М) ваша дитина має окрему кімнату _____

Н) має своє місце для роботи й ігор у загальній кімнаті _____

6. Чи часто дитина ділиться з вами шкільними враженнями?

А) Інколи;

Б) досить часто;

В) важко відповісти.

7. Який емоційний характер цих вражень?

А) Переважно негативні;

Б) позитивних і негативних приблизно порівну;

В) враження переважно позитивні.

8. Чи скаржиться дитина на товаришів по класу, ображається на них?

А) Досить часто;

Б) буває, але рідко;

В) такого практично не буває;

Г) важко відповісти.

9. Чи скаржитесь дитина на вчителя, ображається на нього?

А) Досить часто;

Б) буває, але рідко;

В) такого практично не буває;

Г) важко відповісти.

10. Чи справляється дитина з навчальним навантаженням без напруження?

А) Так;

Б) радше, так;

В) радше, ні;

Г) ні;

Д) важко відповісти.

11. З якими проблемами, пов'язаними з початком шкільного навчання, ви зіткнулися?

12. Чи потрібна вам наша допомога і в чому саме? _____

Таблиця 2.7

Загальна тенденція рівня адаптованості дітей на розсуд батьків

Батьки учнів(сільська школа)	Результати
1.Світлана Б.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
2.Валерія В.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
3.Тетяна Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
4.Ліна Д.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
5.Юлія К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
6.Ганна К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
7.Валентина Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
8.Світлана Л.	Дитина дезадаптивувалася до навчання в школі.
9.Тетяна М.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
10.Валерія О.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
11.Надія С.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

Продовження таблиці 2.7

12.Лариса С.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
13.Любов Т.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
14.Віра Ф.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
15.Оксана Ш.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

Таблиця 2.8**Загальна тенденція рівня адаптованості дітей на розсуд батьків**

Батьки учнів(Міська школа)	Результати
1.Аліса Б.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
2.Тетяна В.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
3.Тамара Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
4.Олена Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
5.Любов Д.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
6.Тамара К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
7.Лариса К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
8.Анна К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
9.Тетяна К.	Дитина дезадаптивувалася до навчання в школі.
10.Любов К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
11.Лілія К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
12.Олена Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
13.Вероніка Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
14.Любов П.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
15.Марина П.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

Отже, провівши анкетування серед батьків ми виявили такі результати: в сільській школі виявлено, що 14 із 15 дітей адаптувалися і з анкети ми виявили, що матері цих дітей також вважають, що їх діти адаптувалися до навчання в школі, 1 учень виявився дезадаптивованим до навчання в школі, мати цього учня також написала, що вважає що дитина дезадаптувалася до навчання в школі. Результати і дітей і матерів співпали. В міській школі виявлено, що 13 із 15 дітей адаптувалися і з анкети ми виявили, що матері цих дітей також вважають, що їх діти адаптувалися до навчання в школі, 2 учнів виявилися дезадаптивованими до навчання в школі, в матері одного з учнів виявилось, що вона вважає, що її дитина дезадаптувалася до навчання в школі, а інша мати написала, що дитина адаптувалася до навчання в школі, але провівши три

методики з учнями виявилось, що її дитина дезадаптувалася до навчання в умовах нової української школи.

Дослідження адаптації другий етап:

1) Методика «Школа звірів»

Таблиця 2.9

Загальна тенденція виявлення причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями

І клас(сільська школа)	Аналіз малюнка	Результат
1.Анастасія Б.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
2.Вера В.(6 років)	Малюнок знаходиться в нижній частині аркуша, натиск слабкий, вуха маленькі без натиска, зображено декілька дітей які слухають вчителя, колірна гама присутні і яскраві і похмурі тони.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням і дитині подобається вчитель. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
3.Валентин Г.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, промальовані частини тіла такі як очі, рот, вуха середнього зросту, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
4.Яна Д.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, контури фігур чітко промальовані темним натиском, присутнє затемнення контурних ліній, зображено невелику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама присутні темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.

Продовження таблиці 2.9

5.Станіслав К.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, частини тіла непромальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама має яскраві тони.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
6.Вера К.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вух не має, зображено не велика кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
7.Дар'я Л.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньої величини і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються біля школи і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
8.Єгор Л.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха, ніс середні, дітей не зображено на малюнку, колірній гамі використані яскраві кольори. Зображено дітей які граються з вчителем.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
9.Микита М.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено не велику кількість дітей які вчать і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
10.Аліна О.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.9

11.Данило С.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск слабкий, вуха маленькі і погано промальовані, зображено невелику кількість дітей які граються на шкільному подвір'ї, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
12.Любов С(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
13.Лариса Т.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які їдять в їдальні і біля них знаходиться вчитель, в колірній гамі переважають і яскраві, і темні кольори.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
14.Анастасія Ф.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до нижнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вух не зображено, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Невпевненість у собі, низька самооцінка. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.9

15.Ольга Ш.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
----------------------	--	--

Таблиця 2.10**Загальна тенденція виявлення причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками,****вчителями**

1 клас(міська школа)	Аналіз малюнка	Результат
1.Арсеній Б.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, в колірній гамі переважають і яскраві, і темні кольори.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
2.Дар'я В.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
3.Олена Г.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск нерівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.10

4.Олексій Г.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
5.Станіслав Д.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
6.Анастасія К.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які навчаються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
7.Людмила К.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які на екскурсії і разом з ними вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
8.Данило К.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
9.Андрій К.(6 років)	Малюнок знаходиться на середині аркуша, натиск слабкий, вуха середні без натиска, діти на малюнку навчаються, колірна гама присутні яскраві тони.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Продовження таблиці 2.10

10.Світлана К.(6 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які сидять за партами і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
11.Сергій К.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
12.Андрій Л.(7 років)	Малюнок знаходиться по середині аркуша, натиск рівномірний, вух не має, зображено не велику кількість дітей які вчаться і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
13.Ігор Л.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха достатньо великі і промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, в кольоровій гамі рівномірно використано і яскравих, і темних кольорів.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Зацікавленість в інформації, особливо у тій, яка стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.
14.Олександр П.(6 років)	Малюнок знаходиться ближче до середнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха середні і промальовані, зображено на малюнку школу і дітей які йдуть до школи з портфелями. В колірній гамі використані яскраві кольори.	Самооцінка на середньому рівні, хороше оцінення своїх можливостей. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину навчанням. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.
15.Владислав П.(7 років)	Малюнок знаходиться ближче до верхнього краю аркуша, натиск рівномірний, вуха маленькі і не промальовані, зображено достатньо велику кількість дітей які граються і біля них знаходиться вчитель, колірна гама досить яскрава.	Висока самооцінка, як невдоволеність своїм статусом у колективі, недостатність визнання. Не зацікавленість в інформації, що стосується думки інших про себе. Сприятливі взаємини з однокласниками. Школа приваблює дитину поза навчальною стороною. Яскраві, життєрадісні тони вказують на сприятливий емоційний стан дитини у школі.

Таким чином, провівши методику на другому етапі ми виявили, що 15 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в школі всі добре, навіть ті учні які не адаптувалися на першому етапі, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи. 15 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в школі добре і навіть діти які на першому етапі не адаптувалися, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи.

2) Проективна методика «Малюнок школи»

Таблиця 2.11

Загальна тенденція виявлення ставлення першокласників до школи та рівня шкільної тривожності

1 клас(сільська школа)	Колірна гама	Лнії і характер малюнка	Сюжет малюнка	Результат
1.Анастасія Б.(6 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
2.Вера В.(6 років)	1	1	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
3.Валентин Г.(7 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.11

4.Яна Д.(6 років)	1	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
5.Станіслав К.(7 років)	2	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
6.Вера К.(7 років)	0	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
7.Дар'я Л.(7 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
8.Єгор Л.(6 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Продовження таблиці

2.11

9.Микита М.(6 років)	2	1	0	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
10.Аліна О.(6 років)	2	2	1	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
11.Данило С.(7 років)	2	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
12.Любов С(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
13.Лариса Т.(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.11

14.Анастасія Ф.(6 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
15.Ольга Ш.(6 років)	2	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Таблиця 2.12

**Загальна тенденція виявлення ставлення першокласників до
школи та рівня шкільної тривожності**

1 клас(міська школа)	Колірна гама	Лінії і характер малюнка	Сюжет малюнка	Результат
1.Арсеній Б.(7 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
2.Дар'я В.(6 років)	1	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.12

3.Олена Г.(6 років)	1	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
4.Олексій Г.(7 років)	1	2	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
5.Станіслав Д.(7 років)	1	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
6.Анастасія К.(6 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривоги може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Продовження таблиці 2.12

7.Людмила К.(7 років)	0	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
8.Данило К.(6 років)	2	0	2	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
9.Андрій К.(6 років)	2	2	1	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
10.Світлана К.(6 років)	1	2	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
11.Сергій К.(6 років)	1	2	0	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
12.Андрій Л.(7 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.

Продовження таблиці 2.12

13.Ігор Л.(6 років)	1	0	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.
14.Олександр П.(6 років)	2	1	2	У дитини склалося емоційно благополучне ставлення до школи й навчання, він готовий до прийняття навчальних завдань і взаємодії з учителем.
15.Владислав П.(7 років)	2	1	1	У дитини є деяка тривога з приводу шкільного навчання як незнайомій для нього ситуації, необхідно розширити коло його знань і уявлень про шкільно-навчальної діяльності, формувати позитивне ставлення до вчителя і однокласникам; причинами тривог може бути нервозність і необдумані висловлювання дорослих, негативний досвід навчання в школі старших дітей.

Таким чином, провівши методикку на другому етапі ми виявили, що 15 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в школі всі добре, навіть ті учні які не адаптувалися на першому етапі, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи. 15 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в школі добре і навіть діти які на першому етапі не адаптувалися, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи.

3) Визначення переважаючого мотиву, що визначає бажання дитини йти до школи (за методикою М.В.Матюхіної).

Загальна тенденція виявлення провідних мотивів, що визначають бажання дитини вчитися в умовах нової української школи

І клас(сільська школа)	Мотив обов'язку і відповідальності	Широкі соціальні мотиви	Мотив досягнення	Мотив уникнення невдач	Позиційний мотив (прагнення бути кращим)	Пізнавальний мотив	Навчальний мотив	Результати
1.Анастасія Б.(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
2.Вера В.(6 років)	1	1	0	1	1	0	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
3.Валентин Г.(7 років)	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
4.Яна Д.(6 років)	0	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
5.Станіслав К.(7 років)	1	0	1	0	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
6.Вера К.(7 років)	0	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
7.Дар'я Л.(7 років)	1	1	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
8.Єгор Л.(6 років)	1	1	1	1	1	0	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
9.Микита М.(6 років)	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
10.Аліна О.(6 років)	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
11.Данило С.(7 років)	1	0	1	0	1	0	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
12.Любов С(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Продовження таблиці 2.13

13.Лариса Т.(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
14.Анастасія Ф.(6 років)	0	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
15.Ольга Ш.(6 років)	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Таблиця 2.14

Загальна тенденція виявлення провідних мотивів, що визначають бажання дитини вчитися в умовах нової української школи

1 клас(міська школа)	Мотив обов'язку і відповідальності	Широким соціальним мотив	Мотив досягнення	Мотив уникнення невдач	Позиційний мотив (прагнення бути кращим)	Пізнавальний мотив	Навчальний мотив	Результати
1.Арсеній Б.(7 років)	1	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
2.Дар'я В.(6 років)	0	1	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
3.Олена Г.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
4.Олексій Г.(7 років)	1	0	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
5.Станіслав Д.(7 років)	1	0	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
6.Анастасія К.(6 років)	1	1	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
7.Людмила К.(7 років)	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
8.Данило К.(6 років)	1	0	1	1	0	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Продовження таблиці

2.14

9. Андрій К.(6 років)	1	0	1	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
10. Світлана К.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
11. Сергій К.(6 років)	1	0	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
12. Андрій Л.(7 років)	1	0	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
13. Ігор Л.(6 років)	0	1	1	1	0	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
14. Олександр П.(6 років)	1	1	1	0	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.
15. Владислав П.(7 років)	1	1	0	1	1	1	1	1	Присутня мотиваційна готовність до навчання в школі.

Таким чином, провівши методичку на другому етапі ми виявили, що 15 учнів які навчаються в 1 класі сільської школи адаптувалися до навчання в школі всі добре, навіть ті учні які не адаптувалися на першому етапі, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи. 15 учнів які навчаються в 1 класі в міській школі адаптувалися до навчання в школі добре і навіть діти які на першому етапі не адаптувалися, після того як учителі і батьки дотримувалися наших рекомендацій, змогли досягти успіху і добре адаптуватися до школи.

4) Анкета для батьків

Таблиця 2.15

Загальна тенденція рівня адаптованості дітей на розсуд батьків

Батьки учнів(сільська школа)	Результати
1. Світлана Б.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
2. Валерія В.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
3. Тетяна Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
4. Ліна Д.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
5. Юлія К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
6. Ганна К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

Продовження таблиці 2.15

7.Валентина Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
8.Світлана Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
9.Тетяна М.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
10.Валерія О.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
11.Надія С.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
12.Лариса С.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
13.Любов Т.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
14.Віра Ф.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
15.Оксана Ш.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

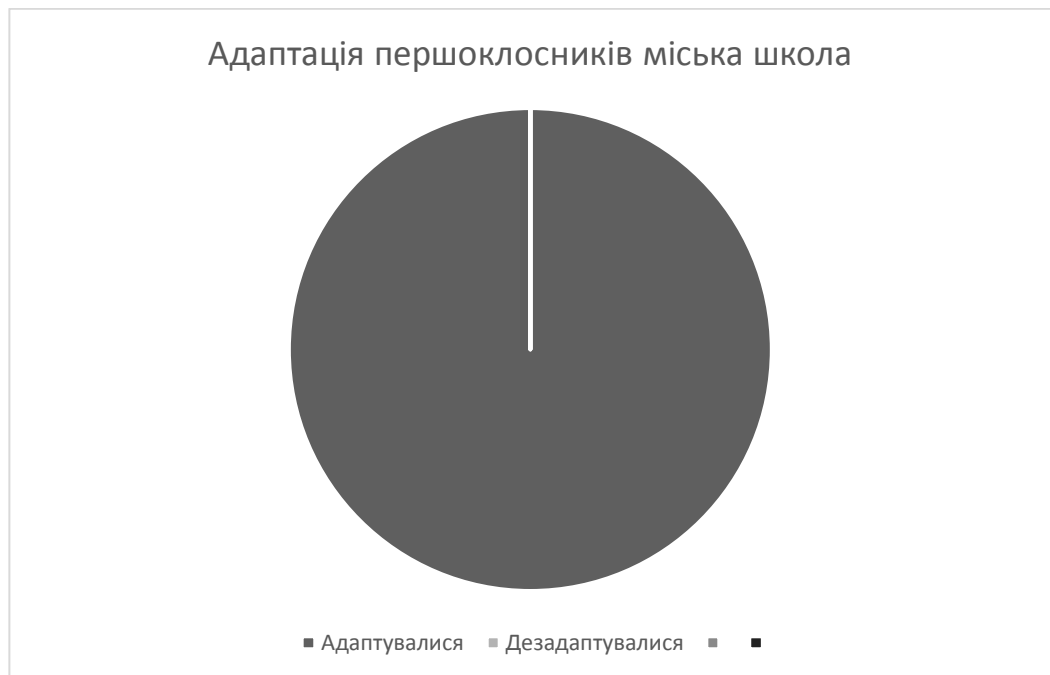
Таблиця 2.16**Загальна тенденція рівня адаптованості дітей на розсуд батьків**

Батьки учнів(Міська школа)	Результати
1.Аліса Б.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
2.Тетяна В.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
3.Тамара Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
4.Олена Г.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
5.Любов Д.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
6.Тамара К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
7.Лариса К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
8.Анна К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
9.Тетяна К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
10.Любов К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
11.Лілія К.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
12.Олена Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
13.Вероніка Л.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
14.Любов П.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.
15.Марина П.	Дитина адаптувалася до навчання в школі.

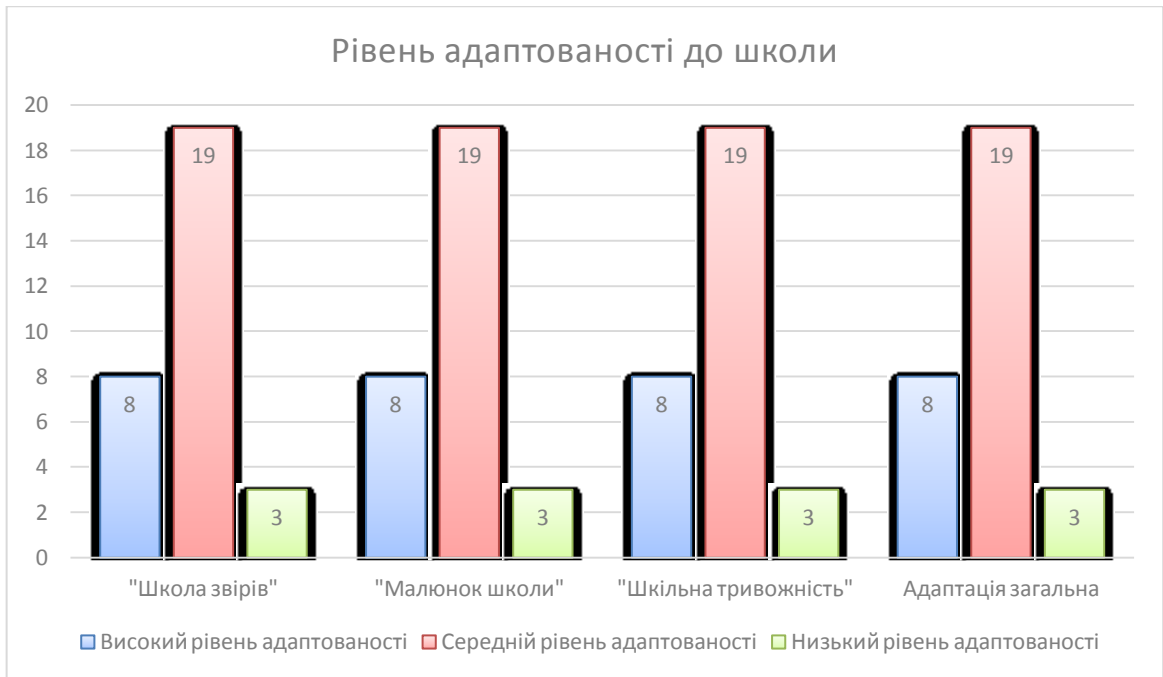
Провівши анкетування серед батьків ми виявили такі результати: в сільській школі виявлено, що 15 із 15 батьків вважають, що їх діти адаптувалися до навчання в школі ці результати співпали з результатами їх дітей. В міській школі виявлено, що 15 із 15 батьків вважають, що їх діти адаптувалися до навчання в школі ці результати співпали з результатами їх дітей.

Мал.2.3 Співвідношення рівнів адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи

Мал.2.4 Співвідношення рівнів адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи

Мал.2.5 Співвідношення рівнів адаптованості в умовах нової української школи

РОЗДІЛ 3

КОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Успішна адаптація та дезадаптація першокласників до навчання в умовах нової української школи

Шкільна адаптація – це пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї нові порівняно з умовами дитячого навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

Існує адаптація фізіологічна та психологічна.

Фізіологічною адаптацією – називають пристосування організму дитини до нових умов.

Психологічною або психічною адаптацією – називають пристосування дитини як особистості до існування у школі згідно з її вимогами та власними потребами, мотивами та інтересами.

Виділяють три рівні адаптації дітей до школи[47]:

1) Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: правила і вимоги сприймає адекватно; навчальний матеріал засвоює легко; виявляє високу зацікавленість до самостійної навчальної роботи, має у класі позитивний статус.

2) Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: Засвоює основний зміст програми з усіх предметів, самостійно розв'язує типові задачі; майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання; доручення виконує сумлінно; дружить з багатьма однокласниками.

3) Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або байдуже ставиться до школи: часто скаржиться на здоров'я, погане самопочуття, в

нього переважає пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; матеріал, який пояснює вчитель, засвоює фрагментарно; потребує постійного контролю, систематичних нагадувань.

До ознак успішної адаптації ми можемо віднести такі:

- 1) Перебування у спокійному, врівноваженому стані.
- 2) На уроках учні стримані та уважні.
- 3) На перервах жваві та рухливі.
- 4) Виявляють інтерес до нових людей.
- 5) Зацікавлено оглядають інтер'єр школи.
- 6) Спостерігають за старшокласниками.
- 7) Через тиждень вже добре орієнтуються у школі.
- 8) Добре розуміють і з готовністю виконують вимоги вчителя, не очікуючи заохочення.
- 9) Позитивне оцінювання дитини, її дій, вчинків, результатів навчання є стимулом для підвищення її активності.
- 10) Негативна оцінка сприймається адекватно.
- 11) Навчальна діяльність, спілкування мають ініціативний характер.

Шкільною дезадаптацією – називають утворення неадекватних механізмів пристосування дитини до школи у формі порушень навчання і поведінки, конфліктних відхилень, психогенних захворювань і реакцій, підвищеного рівня тривожності, порушень в особистісному розвитку [41].

До ознак шкільної дезадаптації відносять:

- 1) Порушення у відносинах з однокласниками, батьками, вчителями.
- 2) Небажання ходити до школи.
- 3) Соматичні прояви: головний біль, порушення апетиту, пригнічений настрій, підвищена втомлюваність.
- 4) Емоційні порушення.
- 5) Зниження товариськості, емоційної стійкості, самоконтролю, соціальної сміливості та підвищені показники емоційної збудливості, тривожності, не здатності до тривалого зосередження, замикання у собі.

Таблиця 3.1

Причини та форми дезадаптації [51]

Форми дезадаптації	Причини дезадаптації
Фізіологічна	Слабкий тип нервової системи, підвищена сенситивність, надмірне збудження, фізичні вади та захворювання
Інтелектуальна	Недостатній розвиток пізнавальних процесів, психомоторики, відсутність уваги з боку дорослих
Вольова	Не сформованість вольової регуляції поведінки, слабка саморегуляція поведінкових реакцій, не сформованість певного рівня довільності уваги
Соціальна	Брак досвіду спілкування з однолітками та дорослими, відсутність навичок поведінки у конфліктних ситуаціях в умовах дитячого колективу
Психологічна	Переважання ігрового мотиву діяльності, інфантилізм, тривожність; хибні методи виховання в родині (за типом «кумир сім'ї», батьківська всюдозволеність, неприйняття дитини)

Аналіз проблеми дезадаптації дає можливість виділити також найважливіші чинники, що впливають на успішність процесу адаптації до школи:

- рівень готовності дитини до школи (фізичної, соціальної, психологічної);
- стан здоров'я;
- психологічні особливості (слабкий тип нервової системи, підвищена сензитивність, надмірна збудженість);
- особливості розвитку (несформованість емоційно-вольової сфери, слабка саморегуляція поведінки);
- неправильне виховання в сім'ї (егоцентричний тип виховання, неприйняття дитини, гіперсоціальне виховання, тривожно-підозріле);
- стиль спілкування вчителя з учнями (авторитарний, демократичний, ліберальний, скандальний, непослідовний тощо).

Проявами дезадаптації в початковий період навчання є:

- швидка стомлюваність, спад працездатності на кінець дня, тижня;
- підвищена тривожність, плаксивість;
- неадекватна поведінка;
- невміння будувати стосунки з дітьми та дорослими;
- неспішність у навчанні.

Шкільна дезадаптація проявляється у таких формах:

- непристосованість до предметної сторони діяльності;
- нездатність керувати своєю поведінкою;
- нездатність прийняти тем шкільного життя;
- шкільний невроз, або “фобія школи”

Не менш важливим є вплив стилю педагогічного спілкування на психологічну адаптацію дитини.

Зверніть увагу на класифікацію стилів спілкування вчителя з учнями, що не сприяють адаптації до школи. Її пропонує болгарський вчений Н. Шипковенський [32]:

- авторитарно-демократичний (учитель “Диктує” вимоги, не стимулює ініціативу і самостійність вихованців);
- зневажливе ставлення до дітей (учням дають грубі, образливі характеристики, вселяється безнадія);
- скандальний (характеризується тим, що вчитель нестриманий, підвищує голос до крику; голосно робить зауваження. Рідко хвалить дітей. акцентує увагу на вадах);
- непослідовний (характеризується тим, що у вчителя ставлення до дітей неоднакове: має “Мазунчиків” і учнів, яких не любить).

Усі названі стилі спілкування негативно впливають на емоційний стан дітей. І передусім тоді, коли учні переживають деякі труднощі в навчанні.

3.2. Рекомендаційна і корекційна програма успішної адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи

Рекомендації для вчителів з профілактики дезадаптації першокласників:

- 1) Вчитель повинен враховувати індивідуальні психологічні та вікові особливості кожного учня.
- 2) Вчитель повинен демонструвати, що він вірить в успіхи дитини.
- 3) Не ставити неуспішні оцінки на перших етапах навчання учнів.
- 4) Використовувати фішки і грамоти для оцінювання діяльності учнів.
- 5) Відділяти оцінки конкретного вчинку від оцінки особистості дитини.
- 6) Не критикувати дитину або її роботи разом з учнями, не порівнювати помилки дитини з постійними успіхами інших учнів.
- 7) Порівнювати якості роботи дитини тільки з її попередніми роботами.
- 8) Коли вказує вчитель на помилки він повинен намітити шлях до успіху.
- 9) Акцентувати увагу учнів на їхніх перемогах і успіхах.
- 10) Створювати ситуацію успіху.
- 11) Надавати емоційну підтримку учням поглядом, дотиком, словами.
- 12) Не використовувати часто в мові слова-заперечення.
- 13) Заохочувати і підтримувати прояви активності у роботі на уроках у скutih, тривожних, сором'язливих учнів.
- 14) Звертати увагу інших учнів на успіхи скutih, тривожних, сором'язливих дітей, підвищувати їхній статус в класі.
- 15) Намагатися не наполягати на публічних виступах і відповідях перед усім класом тривожних і невпевнених дітей. Певний період їх потрібно

включати в групи з 2-3 учнів, що разом будуть розповідати вірші, співати пісню і т.д., щоб вони відчували підтримку.

Рекомендації батькам для успішної адаптації дітей до навчання в умовах нової української школи:

1) Якщо батьків щось турбує в поведінці дитини, якомога швидше їм треба зустрітися і обговорити це із класним керівником, шкільним психологом.

2) Якщо у родині відбулися будь які події, що вплинули на психологічний стан дитини, повідіть про це класного керівника. Саме зміни в сімейному житті часто пояснюють раптові зміни в поведінці дітей.

3) Обов'язково цікавтеся шкільними справами, обговорюйте складні ситуації, разом шукайте вихід із конфліктів.

4) Допоможіть дитині вивчити ім'я нового учителя, запропонуйте описати його, виділити якісь особливі риси.

5) Поясніть дитині, що вона в складних ситуаціях може звертатися за порадою до класного керівника, шкільного психолога.

6) Привчайте дитину до самостійності: вона має сама збирати портфель, телефонувати однокласникам і питати про уроки тощо.

7) Не забувайте, що основними помічниками у складних ситуаціях є терпіння, увага, розуміння.

8) Будьте для своєї дитини підтримкою і опорою.

9) Батькам не слід залишати своїх дітей без нагляду. Допомогати в вирішенні будь-яких труднощів.

10) Батьки для дітей повинні бути як друзі і порадики, а не диктатори.

11) Потрібно уникати підкреслення невдач дитини.

12) Ви повинні спиратись на сильні сторони дитини.

13) Показуйте, що ви задоволені дитиною.

14) Демонструйте любов до дитини.

15) Спілкуючись з дитиною активно використовувати гумор.

- 16) Вам потрібно знати про всі спроби дитини, які вона здійснила, щоб справитись із завданням.
- 17) Потрібно вміти взаємодіяти з дитиною.
- 18) Дозволяйте дитині самій розв'язувати проблеми там, де це можливо.
- 19) Приймайте індивідуальність дитини.
- 20) Зумійте допомогти дитині поділити великі завдання на частини, з якими вона може впоратись.
- 21) Проявляти чуйність, любов і увагу до дитини.

ВИСНОВОК

Метою цієї роботи було дослідити соціально – психологічні чинники успішної адаптації першокласників в умовах нової української школи.

Виходячи з мети ми розглядали такі завдання:

1) Розкрити поняття адаптації і як саме першокласники адаптуються до навчання в умовах нової української школи.

2) Охарактеризувати основні етапи, фактори, механізми, труднощі адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.

3) За допомогою різних методик дослідити рівень готовності дітей до навчання в першому класі.

4) Запропонувати корекційну або рекомендаційну програму.

Аналіз психологічної літератури дозволив зробити висновок про те, що процес успішної адаптації першокласників в умовах нової української школи проходить три рівні:

1) Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: правила і вимоги сприймає адекватно; навчальний матеріал засвоює легко; виявляє високу зацікавленість до самостійної навчальної роботи, має у класі позитивний статус.

2) Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи: Засвоює основний зміст програми з усіх предметів, самостійно розв'язує типові задачі; майже завжди готується до уроків і виконує домашні завдання; доручення виконує сумлінно; дружить з багатьма однокласниками.

3) Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або байдуже ставиться до школи: часто скаржиться на здоров'я, погане самопочуття, в нього переважає пригнічений настрій; спостерігаються порушення дисципліни; матеріал, який пояснює вчитель, засвоює фрагментарно; потребує постійного контролю, систематичних нагадувань.

Також опрацювавши психологічну літературу ми виділили ознаки шкільної дезадаптації:

- 1) Порушення у відносинах з однокласниками, батьками, вчителями.
- 2) Небажання ходити до школи.
- 3) Соматичні прояви: головний біль, порушення апетиту, пригнічений настрій, підвищена втомлюваність.
- 4) Емоційні порушення.
- 5) Зниження товариськості, емоційної стійкості, самоконтролю, соціальної сміливості та підвищені показники емоційної збудливості, тривожності, не здатності до тривалого зосередження, замикання у собі.

Виявили, щоб уникнути шкільної дезадаптації вчитель повинен дотримуватися порад щодо успішної адаптації першокласників до навчання в умовах нової української школи.

В роботі ми використали такі методи:

Методи дослідження:

- 1) Теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури;
- 2) Емпіричні: психолого-педагогічний експеримент, спостереження, методики діагностичного дослідження адаптації, анкетування, порівняльний аналіз результатів дослідження.

Для дослідження адаптації ми використали такі методики:

- 1) Методика «Школа звірів».
- 2) Проективна методика «Малюнок школи».
- 3) Визначення переважаючого мотиву, що визначає бажання дитини йти до школи (за методикою М.В.Матюхіної).

Також ми провели анкету для батьків учнів щоб виявити як вважають батьки чи пристосувалась їхня дитина в умовах нової української школи чи ні.

Таким чином отримала підтвердження наша гіпотеза про те, що соціально – психологічні чинники адаптації такі як: особистісно – комунікативна, мотиваційна готовність; високий рівень зацікавленості батьків, цілеспрямованості виховання; фізіологічна адаптація, безпосередньо

впливають на успішність адаптації першокласників до навчання умовах нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеева Н. Н., Мещерякова С. Ю. Младший школьник: у истоков общения / Н.Н. Авдеева. - М.: Педагогика, 2007. - 160 с.
2. Аксенова Л. И. , Лисеев А. А., Тюрина П. Ш., Шкадаревич Е. В. Программа комплексной диагностики уровня развития ребенка от 5 до 7 лет/ Л. И. Аксенова // Дефектология. - 2007. – 150 с.
3. Божович Т.А. Личность и ее формирование в детском возрасте: [Учебное пособие] / Т.А.Божович. - М., 2005. – 275 с.
4. Борисенко М.Г., Лукина Н.А. Начинаем учиться. Адаптация первоклассников. / М.Г. Борисенко. – Х.: Паритет, 2004. – 86 с.
5. Валлон А. Психологическое развитие ребенка:[Журнал]/ А. Валлон. – К.: Вопросы психологии. – 2006. - №4. – 88 с.
6. Выгодский Л.С.: [Учебное пособие]/ Психологическое развитие детей/ Л.С. Выгодский. - М., 2007. – 300 с.
7. Винарський Є. М. Розвиток дитини і проблеми дезадапції до навчання в школі./ Є. М. Винарський. – М., 2006. – 280 с.
8. Глушенко А. Г. Методы обучения и умственное развитие ребенка/ П.Я. Гальперин. - М., 2005. – 250 с.
9. Головки О. А., Головки Б. М. Шкільна дезадаптація/ Головки О.А., Головки Б.М. – 2008. – 220 с.
10. Давыдов В.В. Генезис и развитие личности в детском возрасте/ В.В. Давыдов // Вопросы психологии. - 2007. - №1. – 100 с.
11. Дарвиш О.Б. Возрастная психология: [Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений]/ О.Б. Дарвиш. - М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2007. - 264с.
12. Дар Р. Перші сім роки життя/ Р.Дар. – К.- 2007. – 325 с.
13. Дитяча психологія [Електронний ресурс] / Р.В. Павелків. – 2007.-
Режим доступу:

<http://pidruchniki.ws/12140310/psihologiya/rozvitok%20movlennya%20ditini%20rannogo%20viku>

14. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія: [Навчальний посібник] / Т.В. Дуткевич.- К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
15. Эльконин Д. Б. Детская психология/ Д.Б. Эльконин. - М.: Учпедгиз, 2005. - 328 с.
16. Запорожец А. В., Эльконина Д. Б. Психология детей школьного возраста/ А.В.Запорожец. - М., 2006. – 350 с.
17. Иванова А.И. Адаптационные процессы школьников/А.И.Иванова // Логопед. - 2006. - 100 с.
18. Панько Е.А., Коломинський Я.Л. Психологические основы школьной адаптации: [Докт. Дисс.] / Панько Е.А., Коломинський Я.Л. - М., 2007. – 100 с.
19. Карпова С.Н. Адаптация и дезадаптация./ С.Н.Карпова. - М., 2007. – 250 с.
20. Карпова С.Н., Труве Э.И. Психология развития ребенка / С.Н. Карпова. - Ростов-на-Дону, 2007. – 160 с.
21. Кравцова Є. Є., Кравцов Т. Т. Дитина вчиться / Кравцова Є. Є., Кравцов Т. Т. - М., 2006. – 330 с.
22. Левіна Р. Є. Виховання правильної адаптації в дітей/Р.Є.Левіна. – М., 2006. - 270 с.
23. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность/ А.Н. Леонтьев. - М.,2007. – 450 с.
24. Леонтьев А.А. Психология общения в школе/ А.А.Леонтьев. - М.: Педагогика, 2005. – 150 с.
25. Лисина М.И. Проблемы дезадаптации/ М.И.Лисина.- М.: Наука, 2006. - 142 с.
26. Лурия А.Р., Юдович Ф.А. Развитие психических процессов ребенка/ А.Р. Лурия . - М., 2007. – 240 с.

27. Ляко Е.Е. Адаптационные процессы: [Психологический журнал] / Е.Е. Ляко. – К.: Вопросы психологии. – 2006.- № 3. – 88 с.
28. Ляко Е.Е. Школьная дезадаптация: [Психологический журнал] / Е.Е. Ляко. - К.: Вопросы психологии. – 2007.- №2. - 55 с.
29. Матери и дети [Электронный ресурс]: книга «Прощаю себя» / Луле Вилма . - 2010. - Режим доступа: <http://www.baby.ru/blogs/post/85404133-31208333>
30. Мухина В.С. Возрастная психология/ В.С. Мухина// Вопросы обучения и воспитания. - Горький, 2005.- 155 с.
31. Мухина В.С. Лишенные родительского попечительства: [Хрестоматия]/ В.С.Мухина. - М.,2009. – 320 с.
32. Особливості емоційної сфери та її вплив на психічний розвиток дитини шкільного віку [Електронний ресурс] / Г.С. Опарій. – 2008. - Режим доступу: <http://www.coolreferat.com/>
33. Особливості психічного розвитку дітей шкільного віку [Електронний ресурс] /Безрукіх М.М., Єфімова С.П. - 2011. - Режим доступу: <http://www.zaochka.net/catalog p 21 p 6.html>
34. Особенности развития детей школьного возраста [Электронный ресурс] / Олександрівська Є.М.- Режим доступа: <http://www.coolreferat.com>
35. Поливанова К.Н., Цукерман Г.А. Психология и школа/ Поливанова К.Н., Цукерман Г.А.// Эмоции и отношения человека в школьном возрасте. - СПб., 2007. – 240 с.
36. Познание и поведение в школьном возрасте [Электронный ресурс] / Р. Немов. - 2008. - Режим доступа: <http://www.gumer.info/bibliotek Buks/Psihol/nemov2/02.php>
37. Проскура Т.С. Развитие инициативности у детей 6 лет/ Проскура Т.С. // Вопросы психологии. -2000. – 200 с.
38. Соціально-психологічні чинники адаптації. [Электронный ресурс] / Ж.Т.Тихонюк. - 2008. - Режим доступа:<http://nsportal.ru/detskii-sad/razvitie-rechi/razvitie-rechi-detey-rannego-vozrasta-posredstvom-didakticheskoy-igry>

39. Адаптація як процес [Електронний ресурс] / Величко.- 2011. – Режим доступу: <http://referat911.ru/Pedagogika/rozvitok-movlennya-ditini-rannogo-vku/73505-1599369-place1.html>
40. Адаптація як процес [Електронний ресурс] /Л.П. Коваленко. - 2013.- Режим доступу: <http://psychlib.com.ua/rozvitok-movlennya-ditini-rannogo-viku-ranniy-vik-yak-senzitivniy-period-rozvitku-movlennya-rozuminnya-movlennya-doroslih-u-rannomu-ditinstvi.htm>
41. Адаптація як процес [Електронний ресурс] /Антропова М.В., Кольцовам М.М., Хрипкова О.Г.-Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/rozvitok-movlennya-ditei-rannogo-viku-.html>
42. Розенгард-Пупко Г.И. Формирование школьной адаптации у детей/ Г.И. Розенгард-Пупко. - М.,2007. – 250 с.
43. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии/ С.Л. Рубинштейн. - СПб.: Питер, 2007. — 483 с.
44. Сергиенко Е.А. От дезадаптации к адаптации: [Психологический журнал] / Е.А. Сергиенко.- К.: Вопросы психологии. –2007. № 1. - С. 17 - 27.
45. Сергиенко Е. А. Дезадаптация у школьников/ Е.А. Сергиенко. - М.: «Институт психологии РАН», 2006. - 464 с.
46. Стерн Д.Н. Межличностный мир ребенка: взгляд с точки зрения психоанализа и психологи развития / Д.Н. Стерн. - СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2006. - 376 с.
47. Тишкова-Горынина А.В. Коррекционно-методическая работа по адаптации первокласников к школе /А.В.Тишкова- Горынина // Практическая психология и логопедия. -2006. - № 3. - С. 17-20.
48. Ушакова Т.Н. Принципы школьной адаптации/ Т.Н.Ушакова// Дефектология . - 2007. - № 5. - С. 4 -15.
49. Фенвік Е. Дитина і школа: [Практичний порадник для батьків] / Е. Фенвік, - Х.: БаК, 2003. – 264 с.
50. Формування особистості дитини шкільного віку. [Електронний ресурс] / О.П. Сергеєнкова. – 2008. - Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/>

51. Фрейд А. Теория и практика детского психоанализа/ А.Фрейд. - М., 2005.- 400 с.
52. Яшкова А.Н., Сухарева Н.Ф. Вікова психологія: [Підручник] / А.Н. Яшкова. - Харків, 2009. – 350 с.

ДОДАТОК А**Індивідуальний бланк відповідей для «Анкети для батьків»**

Номер запитання	Варіант відповіді
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	

ДОДАТОК Б

Індивідуальний бланк відповідей для методики «М.В. Матюхіної»

Номер судження	Мотив обов'язку і відповідальності	Широкий соціальний мотив	Мотив досягнення	Мотив уникнення невдач	Позиційний мотив (прагнення бути кращим)	Пізнавальний мотив	Навчальний мотив
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							
21							